

חדש
 NISAN
 IJAR
 ראש
 ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
 V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

חג פסח שמח

(Titulní list *Hagady šel Pesach*, vydané v Amsterodamu v roce 1740.)

JOM HA-ŠOA

Židovská obec v Praze zve Vás a Vaše přátele na tryznu u příležitosti dne Jom ha-šoa 5786 (2026), na které si připomeneme památku šesti milionů Židů, zavražděných během holocaustu. Pietní shromáždění se koná v úterý 14. dubna 2026 v 10 hodin ve Vysoké synagoze, Maiselova 18, Praha 1. *žop*

VEŘEJNÉ ČTENÍ JMEN

Dovolujeme si Vás srdečně pozvat na letošní ročník Veřejného čtení jmen obětí holocaustu na Jom ha-šoa 2026 v Praze, které proběhne od 14 do 17 hodin na Mariánském náměstí u kašny Tereška. Bude nám ctí, pokud přijmete naše pozvání a osobně se do čtení zapojíte.

Jom ha-šoa je dnem připomínky obětí holocaustu a varováním před projevy nenávisti, rasismu a lhostejnosti. Smyslem veřejného čtení je vrátit zavražděným jejich jména a důstojnost a zdůraznit osobní odpovědnost každého z nás za ochranu demokratických hodnot a lidských práv. *iti*

VÝSTAVA ULOUPENÉ UMĚNÍ

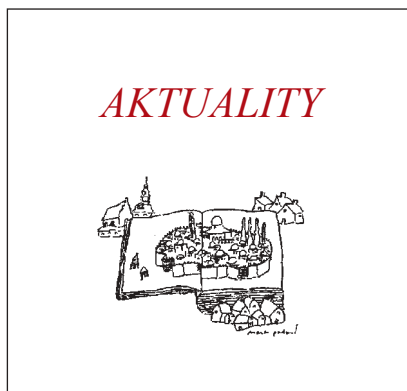
Ve čtvrtek 5. března se v Městském muzeu Sedlčany uskutečnila vernisáž výstavy *Uloupené umění*. Výstava si klade za cíl seznámit návštěvníky s činností Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války.

Uvedená instituce se zabývá výzkumem problematiky umění zcizeného či zkonfiskovaného obětem druhé světové války. Centrum pro dokumentaci provádí rozsáhlý výzkum v domácích i zahraničních archívech s cílem nalézt, zdokumentovat a identifikovat kulturní majetek uměleckého charakteru, který byl obětem zcizen nacistickým režimem.

Na osudech původních vlastníků budou představeny nejen jejich sbírky, válečné a poválečné nakládání s uměleckými artefakty, ale též jednotlivé instituce, které židovský majetek spravovaly či stále spravují. Výstavu bude možné navštívit do neděle 19. dubna. *ks*

KNIHOVNA ARNOŠTA LUSTIGA

V souvislosti s blížícím se stým výročním narozením (21. prosince 2026) byla na začátku března v Moravské zemské knihovně v Brně za účasti představitelů knihovny, města Brna, Nadačního fondu Arnošta Lustiga, Památníku Terezín a dalších partnerských institucí slavnost-

ně otevřena Knihovna Arnošta Lustiga. Vznikla ve spolupráci s Nadačním fondem Arnošta Lustiga a nachází se na stejném patře jako Knihovna Milana Kundery.

Nově vzniklý prostor nabízí návštěvníkům blízké setkání s osobností Arnošta Lustiga. Jeho součástí je interaktivní obrazovka s přístupem na webový portál Svět Arnošta Lustiga, který slouží jako on-line průvodce Lustigovou životní cestou a myšlenkami. *fa*

FESTIVAL V BLOVICÍCH

V neděli 12. dubna 2026 ve 13.00 hodin bude slavnostně zahájeno pokládání prvních Kamenů zmizelých na šesti místech blovického náměstí a v jeho blízkém okolí. Následovat bude kulturní program v Lidovém domě v rámci Festivalu židovské kultury, který město připravilo od pátku 10. dubna do úterý 14. dubna 2026. Kromě nedělního odpoledne s představením skupiny Schimmerle Klezmer Kabaret, ochutnávkou košer vín, výstavou kreseb dětí z terezínského ghetta zapůjčenou Židovským muzeem v Praze a projekcí studentů Gymnázia Blovice budou jeho součástí komentované prohlídky míst spojených s židovskou komunitou, celkem tři tematické výstavy a přednáška PhDr. Václava Freda Chvátala. Festival vyvrcholí v úterý 14. dubna 2026 ve dvoře bývalé synagogy č. p. 205 v Malé ulici veřejným čtením jmen blovických židovských obětí v rámci dne šoa a odhalením památníku obětem holocaustu věnovaného rodinou Jílkových. *sv*

ŽIDÉ NA VINOHRADĚCH

Židovská obec na pražských Vinohradech patřila k největším v Československu a je spojena s mnoha významnými a zajímavými osobnostmi. Prohlédnete-li si výstavu v pokladně věže Novoměstské radnice a zadíváte-li se na panoráma Vi-

nohrad z ochozu, můžete si kromě dvou věží kostela sv. Ludmily představit i dvě věže synagogy v Sázavské ulici. Autorem projektu je dokumentarista Martin Šmok. Výstava se nachází v přízemí věže Novoměstské radnice, která je otevřena denně kromě pondělí. Podrobné informace o otevírací době naleznete na webových stránkách Novoměstské radnice. Návštěvou výstavy lze získat zajímavé poznatky o málo známých skutečnostech, spojených s historií vinohradské židovské komunity. *ph*

PODPOŘTE FŽO

Federace židovských obcí v České republice dlouhodobě pečuje o židovské kulturní dědictví, podporuje komunitní život a rozvíjí vzdělávací aktivity. Máme ve správě desítky historických památek po celé zemi – synagogy, židovské hřbitovy a další objekty, jejichž údržba a obnova stojí každoročně desítky milionů korun.

Vedle péče o památky organizujeme také kulturní a vzdělávací akce pro veřejnost, podporujeme náboženský život a věnujeme se práci s dětmi a mládeží. Připravujeme pro ně letní programy, projekty neformálního vzdělávání a další aktivity, které pomáhají rozvíjet jejich vztah k židovské historii, tradici a identitě. Součástí naší činnosti jsou také projekty zaměřené na bezpečnost komunit a boj proti antisemitismu.

Pokud chcete naši činnost podpořit, můžete zaslat finanční dar na účet číslo: 19-1936511339/0800 (Česká spořitelna), variabilní symbol: 111991 *sk*

OBSAH

- Tři pesachové příběhy 3**
- Komentář k Tóře 4–5**
- S návratem nepočítám – rozhovor se studentem Iosifem Marčenkem. 6–7, 14**
- Milý pane režisére – korespondence Václava Havla s Alfrédem Radokem 8–11**
- In memoriam Alfréda Radoka 11**
- Z židovské historie Hlučinska 12–14**
- Výstava Luciana Freuda v Londýně 15**
- Košice v rokoč 1940–1949 16**
- O knize Dům se dvěma věžemi 17**
- Z Prahy do Jeruzaléma a zpět – ze vzpomínek Tomáše Kulky 18–19, 20**
- O zahradě Kanálka 20**
- Izrael: O co se válčí v Íránu 21**
- Výběr z českých médií 22**
- O scenáristovi M. L. Dohnalovi 23**
- Zprávy, kultura, inzerce 24–27**
- Zprávy ze světa 28**

HAMANA JSME SE ZBAVILI...

Vesnický Žid Šmulík se vydá na Purim do města, aby si poslechl megilu. A vidí, jak lidé mají v rukou kusy dřeva, každou chvíli jimi o sebe tlučou a dělají velký hluk. To se během čtení megily opakuje znovu a znovu. Šmulík je ohromen: co se to děje? Jak je možné dělat takový randál na svatém místě?

Po modlitbě se Šmulík obrátí na rabína: „Rebe, proč všichni dělají během čtení megily takový rámus?“ Rabín mu odpoví: „Je to proto, abychom dodrželi příkázání Tóry, které vyžaduje vymazat vzpomínku na Amalekitu Hamana. Proto děláme takový hluk pokaždé, když se Hamanovo jméno vysloví.“

Dobře, když to říká rebe, je to jistě v pořádku.

Týden před Pesachem se Šmulík jako obvykle vydává znovu do města koupit dětem nové oblečení, víno na seder a vůbec všechno, co je k Pesachu zapotřebí. Nákupy mu zabere celý den. A tak zůstane ve městě i večer, aby se pomodlil s minjanem. Slyšel totiž, že v synagoze bude magid, kazatel. Mezi odpolední a večerní modlitbou pronese magid kázání, věnované blížícímu se svátku. Mluví o exodu, vypráví, jak Židé opustili Egypt, jak spěchali: protože neměli čas nechat vykynout těsto, odnesli si ho na zádech a upekli z něj macesy. „A právě proto jíme o Pesachu macesy i my. Až přijde Mesiáš – a může přijít ze dne na den! – také vše opustíme a okamžitě odejdeme do Erec Jisrael.“

Po kázání Šmulík zapřáhne koně a vračí se do své vesnice. Během cesty si opakuje věty z kázání: „Mesiáš přijde. Vše opustíme a rychle odejdeme do Erec Jisrael...“ A co bude s majetkem, který ho stál tolik lopnotné práce!

Zarmoucen těmito myšlenkami dorazí do vesnice. Když vejde do domu, jeho žena si hned všimne, že ho něco trápí. „Šmulíku, proč jsi smutný? Co se stalo?“ a Šmulík řekne: „Moje drahá Serel, právě jsem ve městě v synagoze slyšel kázání, ve kterém se řeklo, že každou chvíli přijde Mesiáš a budeme muset všechno opustit a rychle odejít do Erec Israel. Jak mohu opustit naše koně, krávy, drůbež? A co se stane se vším, čeho jsme tvrdou prací během všech těch let nabyli?“

Serel poslouchá, ale nezdá se, že by ji to trápilo. Nakonec řekne: „Můj drahý Šmulíku, neber si k srdci, co řekl magid. Nedávno jsme slavili Purim. Vzpomínáš si, jak dopadl Haman? Když jsme se do-

kázali zbavit Hamana, zbavíme se i Mesiáše!“

PANE, NESPOLÉHEJ NA POSLY!

Jeden chudý Žid si před Pesachem nevěděl rady, jak pro svátek zaopatřit všechno potřebné pro sebe a svoji rodinu. Rozhodl se tedy, že o pomoc požádá samotného Hospodina, a to písemně. Na obálku napsal: „Nebe. Pro Hospodina.“ Poštovník na poštu se zadumal: „Komu to mám poslat?“ Vzal dopis a odnesl ho řediteli pošty s tím, že někdo posílá dopis Bohu. Po dlouhém přemýšlení ředitel řekl: „Co si s tím budeme lámat hlavu: otevřeme to

TŘI PESACHOVÉ PŘÍBĚHY

a podíváme se, co tam je napsáno.“ Otevřel dopis a viděl, že je opravdu adresován Bohu: „Blíží se Pesach a my nemáme o svátku co jíst. Pošli mi urgentně deset zlatých. Mám deset dětí. Žádám o deset zlatých.“

Nuže, řekl ředitel pošty: „Ať každý něco přispěje, aby to dalo dohromady deset zlatých.“ Všichni zaměstnanci přispěli a sešlo se celkem devět zlatých. Poslali tedy těch devět zlatých. Muž otevřel obálku, uviděl devět zlatých, plný radosti vzal peníze a nakoupil na Pesach oblečení, macesy a víno. Celá rodina slavila svátek a měla se dobře.

Následující rok, těsně před Pesachem, byl muž znovu bez peněz. Co dělat? Opět se posadil a napsal Bohu dopis. „Pane, před rokem jsem ti napsal dopis a jsem si jistý, že jsi mi poslal deset zlatých. Ale zaměstnanci pošty si jeden zlatý nechali a dali mi devět. Tentokrát tě prosím, abys zásilku neposílal poštu, protože zaměstnanci pošty jsou zloději!“

VIDĚL PROROKA ELIÁŠE

Několik dní po svátku Purim, během kruté ruské zimní noci, kdy byly všechny silnice zasněžené, dorazil k rabínovi Levi Jicchakovi z Berdičeva Žid z odlehlé vesnice. Tenhle Žid byl naprostý nevzdělanec, ale zároveň byl nesmírně bohatý. Měl taky vřelé srdce a byl plný víry. Když dorazil k spravedlivému z Berdičeva, řekl mu: „Rabi, už je po Purimu a jsme před Pesachem. Víím, že každý rok čekáme o sederové noci na příchod proroka Eliáše, modlíme se, a dokonce mu otevíráme dveře. Tak moc si přeji

a toužím ho spatřit, ale nikdy se mi nezevil. Kde a kdy ho budu moci vidět?“ Berdičevský cadik znal bohatství tohoto Žida a řekl mu: „Poslyš, rabi, jdi do městečka Grosolova. Podle mých výpočtů tam dorazíš dva nebo tři dny před svátkem Pesach. Tady je adresa jednoho tamějšího Žida. Jdi za ním a požádej ho, aby tě pozval na seder ke stolu.“

Žid cestoval celé dny a noci v chladu a mrazu, až konečně dorazil několik dní před Pesachem do vesnice. Hledal dům podle adresy, kterou dostal. Představil se a řekl: „Přišel jsem, abych s vámi strávil seder; adresu mi dal velký cadik, rav Levi Jicchak z Berdičeva.“ Pán domu se na něj podíval s údivem a řekl mu: „Vidíš, jak tu žiji. Do domu teče voda, protože střecha je dřevá, navíc je ještě velká zima a já nemám dřevo na topení. A kromě toho: nemám vůbec nic a nevím, jak opatřit, co je pro sederovou noc a následující dny zapotřebí.“

Host ta slova vyslechl, viděl Židovu žalostnou situaci, vyndal z kapsy několik set rublů, dal je muži z Grosolova a řekl mu: „Tady máš peníze, příteli, jdi, oprav střechu svého domu, kup dřevo na topení a opatři všechno, co je třeba na seder a následující dny.“ Muž se velmi zaradoval a děkoval nečekanému hostu za pomoc. Opravil střechu domu, koupil dřevo na topení a vše potřebné k přípravě pokrmy pro seder i pro všechny dny svátku Pesach. Host, který hledal proroka Eliáše, se pochopitelně sederu u stolu, prostřeného podle pravidel, zúčastnil.

O sederové noci, ve chvíli, kdy se má objevit prorok Eliáš, lidé z domu otevřeli dveře. Host čekal až do konce sederu, ale proroka nespátřil. Domácí šli spát každý do svého pokoje, ale host odmítal opustit své místo, dokud Eliáše nevidí. Zůstal sedět celou noc, čekal, ale proroka nezahlédl.

Zklamany se vrátil k rabínu Levimu Jicchakovi a řekl mu: „Rabi, poslal jsi mě na dlouhou a vyčerpávající cestu. Byl jsem si jistý, že konečně budu mít tu čest vidět proroka Eliáše, ale nespátřil jsem ho. Proč jsi mi to udělal, rabi, proč?“

Rav Levi Jicchak z Berdičeva se zasmál, postavil muže před zrcadlo a zeptal se ho: „Pověz mi, příteli, koho vidíš v zrcadle?“ Žid odpověděl: „Vidím sebe, svou tvář.“ Rav Levi Isaac mu řekl: „Rabi, mlč a poslouchej! Jsi to ty! Ty sám ses té noci ocitl v domě proroka Eliáše.“

(Z knihy Colette Estin
Contes et fetes juives přeložil jd.)

PARŠAT ŠEMINI (3M 9,1–11,47)

Klademe-li si otázku po nosném poselství paršat Šemini, nemůžeme nechat stranou překážku, kterou staví do cesty smrt dvou nejstarších synů velekněze Aharona. Stalo se tak druhého roku exodu při vrcholném okamžiku zasvěcení oltáře, jímž byl uveden do provozu přenosný svatostánek v poušti. *Od tváře Hospodinovy vyšel oheň, strávil na oltáři celoběť a obojí tuk, a vida to všechen lid, jásali a padli na své tváře.* Hned vzápětí však v Tóře následuje popis události, jež buď tuto událost paralelně provázela, anebo na ni časově navazovala: *A synové Aharonovi Nadav a Avihu vzali každý svou lopatku a dali do nich oheň a položili naň kuřidlo a obětovali před Hospodinovou tváří cizí oheň, jak jim nebylo přikázáno. A když od tváře Hospodinovy vyšel oheň a strávil je, byli usmrceni před Hospodinovou tváří.* Jak je z překladu zřejmé, zvolil překladatel druhý výklad vložením „když“, a posunul tím druhou událost do paralelní časové souvislosti s první.

Pro stylistiku Tóry není nic neobvyklého, že od sebe odděluje dvě časově shodné události, které spolu souvisejí, a ličí každou zvlášť. Nadav a Avihu zemřeli, protože se ocitli mezi tváří Boží a obětním beranem v cestě Božím ohni, a Tóra vysvětluje, že se tak stalo proto, že předstoupili před tvář Boží s *eš zara*, cizím ohněm, *jak jim nebylo přikázáno*. To se netýkalo ani lopatky, do níž jej vložili, ani kuřidla, které na něm bylo obětováno, když tak přikázáno bylo, ale ohně. Že tu před Hospodinovou tváří obětovali cizí oheň, musíme pokládat za akt protivící se pravidlu již proto, že oběť ohně je až na tuto výjimku nonsens, obětováno bylo kuřidlo. K usmrcení Nadava a Avihu došlo v přímé souvislosti se zasvěcením oltáře Hospodinovým ohněm, protože jakýkoli jiný oheň byl *eš zara*.

Proto dává smysl, že se Bůh hned poté obrací k Aharonovi a říká mu: „Ty a tví synové s tebou nepijte před vstupem do stanu setkávání víno a žádný opojný nápoj, abyste nezemřeli, je to věčné nařízení pro všechna pokolení. Abyste rozlišovali mezi svatostí a všedností a mezi nečistým a ryzím.“ Bůh dává tragickou událost do souvislosti s pitím opojného nápoje a následnou neschopností rozlišovat mezi svatým a profánním, ryzím a smíšeným. Smyslem oběti kuřidla nebylo právě nic jiného než zahalit Boží

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: Moše, Aharon a lid Izraele.

přítomnost v nejsvětější svatyni před smyslovým zážitkem člověka. Bylo to jednou z hlavních povinností velekněze při oběti kuřidla v Den smíření, kdy byla odstraněna opona, oddělující nejsvětější svatyni od zbývající svatyně včetně velekněze. Podobně bylo povinností kněží, aby při práci s čištěním lamp dbali o oddělení lidské aktivity od nejsvětější Boží Přítomnosti i v době, kdy svatě a nejsvětější opona oddělovala.

Výstraha před pitím vína a jakéhokoli alkoholického nápoje před vstupem kněží do stanu setkání se Svatým, budiž pozehnán, bývá spojována se zjevením Božího majestátu na hoře Sinaj, odkud Bůh přemístil svou Přítomnost do svého lidmi vyrobeného příbytku. Na rozdíl od většiny lidu, který při té příležitosti vnímal Boží majestát jako *stravující oheň*, bylo jeho zjevení přítomno sedmdesát ze starších Jisraele a Aharon se svými syny, nepočítaje Mošeho, jenž vystoupil k Bohu, a jeho žáka Jehošuu. *A ti viděli Boha Jisraele, a pod jeho nohama jako safírová cihla ryzostí jako samo nebe. A ačkoli zřeli Boha*

a jedli a pili, nevztáhl na vybrané syny Jisraele svou ruku. Že při zjevení Božího majestátu jedli a pili, a Bůh na ně přesto nevztáhl ruku, je vykládáno tak, že trest odložil až na zasvěcení osmého dne, kdy Bůh varoval velekněze Aharona a jeho syny před pitím vína před službou ve svém příbytku. Jestliže tedy Nadav a Avihu nedbali kněžské povinnosti rozlišovat mezi svatým a všedním, bylo to v rozporu s jejich kněžskou povinností. Zamysleme-li se ale nad tím, co bylo právě řečeno, můžeme namítnout, že varování nepít víno před službou ve svatyni přišlo až poté, co Nadav a Avihu zemřeli. Bůh tedy mohl tragickému konci dvou nejstarších synů Aharonových předejít, kdyby na nebezpečí upozornil dřív, než bylo pozdě.

Důvod, proč byli přesto usmrceni, naznačuje v textu Aharonovi sám Moše. *Tot, co Hospodin minul slovy: „Na svých blízkých se posvětim a přede všim lidem budu uctěn.“* Raši vysvětluje jeho slova tak, že se domníval, že Boží oheň strávil jeho a Aharona, protože jsou Bohu nejbližší, ale mýlil se, Nadav a Avihu byli Bohu ještě blíže. Při té příležitosti cituje Raši text Tóry, podle něž mohl Moše něco takového soudit z toho, co mu Bůh sdělil, a to právě v souvislosti se sedmi dny uvádění kněží do úřadu, po nichž následoval osmý den zasvěcení oltáře a svatostánku. Řekl: *„Dám se tam poznat syny Jisraele a budu posvěcen ve svém majestátu“* (2M 29,43). Je třeba si uvědomit, že Boží posvěcení je dvojího druhu. Buď lidé posvětili Boha tak, jak je od nich vyžadováno, anebo jej posvětili svou smrtí, jestliže tak neučiní. Posvěcení Božího jména je přednější než život smrtelníka. Lidská tragédie, k níž tam došlo, měla být tak nebo onak součástí obřadu samého, a pití vína před službou vneslo do posvěcení oltáře prvek cizího ohně, který to umožnil.

Nadav a Avihu nepochybně chtěli obětovat kuřidlo, a to znamená, že v danou chvíli, kdy vyšel z tváře Hospodina oheň, byli na prahu nejsvětější svatyně fyzicky blízko Bohu jako nikdo jiný, ale nenalezly v Tóře text, který by jim to nařizoval. Proto je jim také vytýkáno, že si osobovali určit halachu před svým učitelem. Nevyčkali, až v dané věci rozhodne, vzali lopatky, dali do nich oheň a na oheň položili kuřidlo, protože pokládali za správné oddělit Boha ode všeho a všech. Oheň, který je k tomu vedl, byl však cizí Božím záměru posvětit se a vzbudit bázeň a úctu přede všim lidem.

EFRAIM K. SIDON

PÉČE O STARÉ

Velký díl lidského utrpení i nesmírné kulturní a duchovní škody jsou způsobeny úzce spjatými jevy naší civilizace: pohrdáním starými lidmi a traumatickou hrůzou ze stárnutí. Monoteismus tak nabyl nové podoby: Jediné, na čem záleží, je být mladý.

Národ obstojí podle toho, jak se chová ke starým. Milovat děti je snadné. I tyraní a diktátoři staví na odívání lásku k dětem. Láskyplná péče o staré, nevyléčitelně nemocné a bezmocné je však skutečným důkazem kulturní vyspělosti.

Stáří se nepovažuje za druhé dětství, nicméně programy pro staré lidi jim pomáhají zdětinštit. Typickým přístupem je: „Udržujte seniorům chuť do života pomocí koníčků, ať už starých, či nových.“ Výsledkem je existence podobná sterilované okurce v kořeněném nálevu.

Jaké jsou hlavní duchovní neduhy stáří? Pocit, že je člověk pro rodinu a společnost zbytečný a odmítaný; pocit vnitřní prázdnoty a nudy; osamělost a strach z času.

Potenciál člověka ke změně a růstu je mnohem větší, než si připouštíme. Stáří by nemělo být považováno za dobu stagnace, ale za příležitost k vnitřnímu růstu. Se starým člověkem se nesmí zacházet jako s pacientem, a on by neměl považovat svůj důchod za stav vleklé rezignace.

Do stáří by se mělo vstupovat jako do posledního ročníku univerzity, se vzrušujícím očekáváním završení. Člověk v pokročilém věku, schopný různorodých náhledů na věc a zkušený v nezdarech, je schopen zbavit se předsudků a posedlosti vlastními zájmy. Nevidí už v jiném člověku toho, kdo mu stojí v cestě, nemusí uvažovat v soutěživých pojmech.

Lidé se usilovně snaží našetřit na stáří peníze; měli by se však stejně tak snažit zajistit si příjem duchovní... Moudrost, zralost a vyrovnanost se nedostaví vzápětí po odchodu z pracovního procesu. Ve školách je nutno učit o moudrosti a klidu, které přicházejí ve stáří. Úcta ke starším musí být nezbytnou součástí základního vzdělávání, ve škole a zejména doma. Příprava k odchodu do důchodu si žádá celý život.

Úcta ke starším a dialog mezi generacemi jsou stejně důležité pro důstojnost mladých jako pro blaho starších. Znevažováním starších se sami ochuzujeme.

Z knihy úvah rabína Abrahama Joshuy Heschela The Wisdom of Heschel vybral a přeložil J. Zavadil

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách nisan/ijar 5786 – duben 2026

Staronová synagoga

1. 4. středa	<i>půst prvorozených</i> <i>konec pojídání chamecu v 10.14 hodin</i> <i>pálení chamecu do 11.40 hodin</i>	4.58–20.07 hodin
	Předvečer Pesach – maariv	19.15 hodin
2. 4. čtvrtek	1. DEN PESACH 2M 12,21–51 mf. 4M 28,16–25; hf. Joz 3,5–7; 5,2–6,1; 6,27 večerní bohoslužba, sfirat haomer	šachrit 9.00 hodin 20.20 hodin
3. 4. pátek	2. DEN PESACH 3M 22,26–23,44 mf. 4M 28,16–25; hf. 2Kr 23,1–9; 21–25 mincha, kabalat šabat, maariv a začátek šabatu	šachrit 9.00 hodin 19.18 hodin
4. 4. sobota	ŠABAT CHOL HAMOED ŠIR HAŠIRIM 2M 33,12–34,26; mf. 4M 28,19–25; hf. Ez 37,1–14	šachrit 9.00 hodin
		<i>konec šabatu 20.28 hodin</i>
7. 4. úterý	předvečer 7. den Pesach – maariv	19.25 hodin
8. 4. středa	7. DEN PESACH 2M 13,17–15,26 mf. 4M 28,19–25; hf. 2S 22,1–51 večerní bohoslužba	šachrit 9.00 hodin 20.00 hodin
9. 4. čtvrtek	8. DEN PESACH 5M 15,19–16,17 mf. 4M 28,19–25; hf. Iz 10,32–12,6 MAZKIR	šachrit 9.00 hodin 11.00 hodin
		<i>konec svátku 20.37 hodin</i>
10. 4. pátek	<i>ISRU CHAG</i> mincha, kabalat šabat a maariv	19.29 hodin
11. 4. sobota	ŠMINI 3M 9,1–11,47; hf. 2S 6,1–7,17 <i>mincha perek 1</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 20.40 hodin</i>
14. 4. úterý	JOM HAŠOA	
17. 4. pátek	1. den Roš chodeš ijar mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.40 hodin</i>
18. 4. sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ TAZRIA–MECORA 3M 12,1–15,33 mf. 4M 28,9–15; hf. Iz 66,1–24 <i>mincha perek 2</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 20.53 hodin</i>
21. 4. úterý	JOM HAZIKARON	
22. 4. středa	JOM HAACMAUT	
24. 4. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.51 hodin</i>
25. 4. sobota	ACHAREJ MOT–KEDOŠIM 3M 16,1–20,27 hf. Am 9,7–15 <i>mincha perek 3</i>	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 21.05 hodin</i>

Od 17. 4. do 28. 8. se konají páteční bohoslužby od 19.30 hodin

Vysoká synagoga

Šachrit v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin. Mincha o šabatu ve 13.35 hodin.

1. 4. středa	sijum masechet pro prvorozené	9.00 hodin
21. 4. úterý	předvečer JOM HAACMAUT – mincha, maariv	19.25 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

2. 4. čtvrtek	šachrit 1. den Pesach	8.45 hodin
3. 4. pátek	šachrit 2. den Pesach	8.45 hodin
8. 4. středa	šachrit 7. den Pesach	8.45 hodin
9. 4. čtvrtek	šachrit 8. den Pesach MAZKIR	8.45 hodin 11.00 hodin

S NÁVRATEM NEPOČÍTÁM

Rozhovor se studentem historie a judaistiky Iosifem Marčenkem

IOSIF MARČENKO se narodil roku 2003, po studiu na gymnáziu pokračoval na moskevské Vysoké škole ekonomické, na které začal studovat obecnou historii, ale ukončil jen zimní semestr. Ihned po plnohodnotné ruské invazi na Ukrajinu v únoru 2022 odešel do Litvy a poté do Prahy; v ČR dokončuje bakalářská studia judaistiky a historie na Palackého univerzitě v Olomouci.

I. Marčenko pochází z rodiny předních sovětských disidentů: jeho babička Larisa Bogoraz (1929–2004) byla jednou z nejvýraznějších postav tohoto hnutí, hájila politické vězně, na jejichž osudy se snažila upozorňovat veřejnost. Za účast na demonstraci proti okupaci Československa byla v říjnu 1968 odsouzena ke čtyřem letům vyhnanství. Její druhý manžel Anatolij Marčenko (Iosifův děd) zemřel roku 1986 ve vězení. Koncem 80. let se L. Bogoraz zasloužila o obnovení Moskevské helsinské skupiny, iniciativy monitorující dodržování lidských práv. Po pádu Sovětského svazu až do své smrti v roce 2004 zůstala jednou z nejvýraznějších obhájkyní lidských práv v postsovětském Rusku. V loňském roce vydalo pražské nakladatelství Torst v překladu Michaely Stoilovy vzpomínky a texty Larisy Bogoraz pod názvem *Sny paměti*, knihu cennou nejen pro samotný text, ale i pro bohatý poznámkový aparát.

Iosife, svou babičku Larisu jste zažil jen jako miminko. Zastihl jste ještě někoho z jejich přátel? Jak vás prostředí bývalého sovětského disentu formovalo?

Babička zemřela, když jí bylo něco přes sedmdesát, takže její přátele jsem ještě zažil (Alexander Lavut, Julij Kim, Pavel Litvinov). Ale pro mě to nebyli hrdinové z knížek, ale rodinní přátelé, kteří k nám chodili na oslavy narozenin, nebo to byli rodiče či prarodiče mých kamarádů. Těžko o nich budu mluvit jako o historických postavách, mám spíš drobné osobní vzpomínky.

Důležitým prostředím pro sovětský disent byl dům, kde míval v Moskvě prostor Memoriál (tato lidskoprávní organizace byla jako „zahraniční agent“

roku 2021 soudně zrušena, pozn. red.). To nebyla jen organizace pro historický výzkum nebo lidskoprávní aktivity, ale také společenství lidí, kteří společně slavili narozeniny nebo se scházeli při různých příležitostech, třeba když byl vzpomínkový večer k výročí něčího úmrtí. Nemůžu říct, že bych se tehdy nějak zvlášť zajímal o to, kdo je kdo, ale v Memoriálu jsem často pobýval.

Iosif Marčenko (první zprava) na uvedení českého překladu knihy vzpomínek své babičky Larisy Bogoraz *Sny paměti* v Knihovně Václava Havla. Vedle něj Alexander Daniel a vlevo překladatelka Michaela Stoilova. Foto Karel Cudlín.

Co vás zaujalo, když jste četl vzpomínky *Sny paměti*?

Já je už dávno četl v původní verzi v ruštině, která vyšla před mnoha lety v Charkově a četl jsem i překlad do češtiny, kde je v úvodu řečeno, že se jedná o neukončené vzpomínky. To charkovské vydání vyšlo v podstatě bez redakce, bez komentářů a bez oprav, zato v českém vydání je spousta poznámek, komentářů a na několika místech byl původní text opravený. Když jsem procházel český překlad, viděl jsem, co babička nevěděla, v čem se spletla, to mi připadalo zajímavé a dává to i nějakou historickou perspektivu, co pro ni bylo důležité, o čem věděla víc a o čem míň. Řekl bych, že české vydání s poznámkami umožňuje mnohem lepší pochopení historického kontextu, a mohlo by být podkladem pro nějaké budoucí kritické vydání originálního textu i v ruštině.

Ve vzpomínkách jsou mj. popsány životní podmínky vašich prarodičů, včetně toho, že ve vyhnanství v Taruse, 150 kilometrů od Moskvy, lidé neměli ještě v 60. letech minulého století vodovod a kanalizaci, a když si váš dědeček Anatolij Marčenko sám kanalizaci vykopal,

úřady nařídily, aby ji zničil a používal latrínu jako všichni kolem. Jak vypadal – nebo vypadá – život mimo metropoli?

V Rusku existuje velmi velká sociální a hospodářská nerovnost, zejména mezi hlavními městy (Moskvou, Petrohradem) a regiony. Zatímco v Moskvě a Petrohradě životní úroveň (alespoň před válkou) byla přibližně stejná jako v Evropě, mimo tato města podmínky občas zůstávají blíže k tomu, co je popsáno v babiččině knize. Ale i tam jsou výjimky.

Jaké je v Rusku povědomí o bývalém sovětském disentu?

Myslím, že většina se tím nezabývá, pro mé nejbližší kamarády je to normální rodinná historie, ale existuje určitá vrstva lidí, kteří se o tuhle minulost zajímají, i když z tohoto prostředí nepocházejí. Přes Memoriál nebo přes nějakou historickou literaturu se k tomuto tématu dostali, a pro ně jsou mí příbuzní a přátelé postavami z učebnic. Když řeknu, a to i mezi určitými lidmi v České republice, kdo byla moje babička, úplně žasnou a já se cítím zvláště – je to trochu syndrom Harryho Pottera.

Na večeru k prezentaci vzpomínek mj. zaznělo, že zvenku to vypadá, že v Rusku už žádná opozice neexistuje, že o ní svět neví. Co byste k tomu řekl?

Určitě existuje spousta normálních lidí, kteří s tím, co se děje v Rusku, a s ruskou válkou proti Ukrajině nesouhlasí. Ale jsou velmi izolovaní a mají velký strach být aktivní. Ti, co nějaký protest dělali nebo organizovali, skončili ve vězení, nebo se jim povedlo odjet. Je taky otázka, zda je jim dobře o těchto protestních aktivitách mluvit, protože pokud by se o nich vědělo, asi by ty lidi neminul trest. Kolik je těch nesouhlasících procentuálně, nevím, a asi to neví nikdo. Většina mých kamarádů odešla, a když mluvím s těmi několika, co zůstali, o válce se vůbec nebavíme. Víme, co prožívají, co si myslí, a je v podstatě zbytečné a depresivní o tom mluvit a pro mě to poslouchat. Když už nějaký kontakt máme, mluvíme o něčem příjemnějším. I když jsou občas také momenty, kdy oni naopak chtějí mluvit o situaci, protože nemají možnost to s někým doma probrat.

Zmínil jste psaní dopisů politickým vězňům.

Ano, píšeme politickým vězňům, aby věděli, že na ně svět nezapomněl. Existuje také důležitá iniciativa, kdy se pomáhá vězňům ve studiu, protože hodně jich je vysokoškoláků, ale i středoškoláků, kteří jsou nezletilí. Posílají se jim učebnice nebo je spousta učitelů a profesorů, kteří posílají přepisy přednášek a lekce. Dělá se to často on-line, existují webové stránky, kde je možné napsat dopis, ten se pošle do vězení, vytiskne se, cenzura ho opraví a předá vězni. Vězeň napíše odpověď, věznice ho naskenuje a pošle zpět. A stejně se dělají úkoly – elektronicky. Nemám teď informace, kolik lidí takhle dostává pomoc, ale jedná se o několik desítek lidí. Je spousta aktivit, jak vězně podpořit, třeba se jim přes dopisy poskytuje psychologická či lékařská asistence.

Kdy jste se rozhodli z Ruska odejít?

Odešli jsme okamžitě po vypuknutí války v únoru 2022, věděli jsme, že to bude zlé. Já jsem plánoval odejít už dřív, sice jsem neočekával, že to bude kvůli takové válce, ale už dlouho bylo evidentní, že v Rusku nás nic dobrého nečeká. Dávno před válkou rodiče koupili od přátel dům v Litvě, na vsi na severu země. Částečně jsem v Litvě vyrůstal a po vypuknutí války jsme odjeli právě tam.

Myslíte, že vaše babička by zůstala a organizovala nějaký protest proti válce?

Asi nemá cenu si představovat, co by udělali lidé, kteří už nežijí. Navíc babičce by už bylo přes devadesát... Ale můžu říct, že je velmi dobře, že babička nevidí, co s jejím rodným městem Charkovem každý den dělá ruská armáda. Vždy toto město milovala, bylo to pro ni jakési měřítko – například říkala, že Paříž se jí líbí, protože se něčím podobá Charkovu.

Z Ruska po vypuknutí války odešlo na milion lidí. Jsou to ti nejprogresivnější lidé, co nesouhlasí s válkou a s putinovským režimem? Nebo je to i ekonomická emigrace?

Nemám žádné statistické údaje. Samozřejmě existuje určitá vrstva ekonomických emigrantů, ale většinu lidí emigrace značně zhoršila jejich ekonomickou situaci a jejich důvody pro emigraci jsou politické, morální a bezpečnostní. Teď mě

nenapadá nikdo z mých známých, u koho by se životní podmínky díky emigraci výrazně zlepšily, naopak znám hodně případů, kdy lidé zůstávají v Rusku nebo se vrací z emigrace právě kvůli těžké finanční situaci.

Jak jste byl přijat v České republice? Co bylo nejobtížnější?

Bylo těžké získat dokumenty, povolení k pobytu jsem vyřizoval dlouho. Pomohlo mi, že už když jsem přijel, mluvil jsem česky, mohl jsem rychle začít studovat.

Mám rád jazyky a určitě mi pomohlo i to, že jsme měli v Praze přátele, Míšu a Viktora Stoilovovy a další. Doma jsem našel takovou legrační učebnici, kterou používali rodiče, když se kdysi učili česky. Byla to socialistická učebnice, takže tam byly texty jako „Lenin v Praze“ nebo „Osvození žen sovětského východu“, nebo skloňovalo-li se slovo na -ismus, byl vzor samozřejmě komunismus. Nechyběly věty jako „Přijel jsem ze Severní Koreje a jsem velmi šťastný...“. Ale vlastně jsem se z ní naučil základy a chodil jsem taky na kurzy.

Když jsme přijeli do Litvy, rozhodl jsem se, že budu studovat v České republice, a začal jsem se hodně učit češtinu. Plno lidí mi pomáhalo, opravovalo eseje, procvičovalo se mnou jazyk přes Zoom, bez této pomoci by moje adaptace byla mnohem složitější.

V květnu 2022 jsem přijel do Prahy a už od začátku jsem mohl bez problémů komunikovat.

Studujete v Olomouci hebraistiku a historii. Proč právě tyto obory?

Historie a židovská historie mě vždycky zajímaly, v Moskvě jsem raději zvolil obecné dějiny, ale když jsem měl v Olomouci možnost, přidal jsem judaistiku. Jednak kvůli rodinné historii a jednak jsem od dětství žil částečně v Litvě, kde byla před válkou ohromná židovská populace. Židovská témata jsou tam velice důležitá, výrazná a doposud kontroverzní. Bohatou židovskou historií má samozřejmě Vilnius, ale my bydlíme na vesnici. Hned vedle je malé město, asi 3000 lidí, 90 procent obyvatel před válkou byli Židé, kteří byli v srpnu 1941 vyvražděni, čímž to městečko vlastně zmizelo. Na vyvraždění se zdaleka nepodíleli jen němečtí vo-

jáci, ale aktivně i místní nežidovští obyvatelé.

Téma holokaustu v Litvě dlouho skoro vůbec neexistovalo, stejně jako paměť o židovských obyvatelích země. Pak byla veškerá zodpovědnost za vyvraždění Židů připisována Němcům. Teď se to pomalu mění. Pozorovali jsme to roku 2016 na výročí masakru: do města se sjelo hodně lidí, z celé Litvy i z ciziny (z Izraele, Ameriky, Jižní Afriky, kam hodně Židů z našeho města emigrovalo ještě před válkou), a uspořádali obrovský pochod přes celé město. Mluvili zástupci radnice a zaznělo, že podíl na holokaustu mají i místní. Ale do teď je to velmi složité téma.

Zajímáte se hlavně o holokaust?

Ne, já se nechci zabývat tím, jak ti lidé byli zavražděni, mě zajímá, jak žili, jaká byla jejich kultura, zajímám se o dějiny před holokaustem. Tím bych se chtěl zabývat profesně, psát akademické články, knihy, rád bych i učil, na střední škole nebo na vysoké, jak se to podaří. Už učím přes Zoom svého bratra židovské dějiny a taky děti kamarádů, baví mě to. Ale ve skutečné třídě jsem ještě neučil.

Jak se vám líbí v Olomouci? Setkal jsem se někdy tam nebo v Praze s někým, kdo by se k vám nechoval dobře?

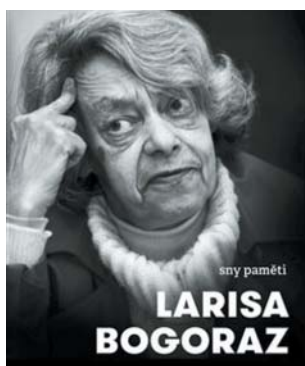
Líbí, pro mě to bylo skvělé, všude je blízko, krásné město a dobrá univerzita. Nikdy na mě nebyl nikdo nepřijemný, až naposledy, když jsem byl v Praze, teď v zimě, jsem párkrát slyšel nepěkné poznámky o Ukrajincích. Nevím přesně, proč byli lidé nevlídní, ale vzhledem k tomu, že nosím na tašce ukrajinskou vlajku a vzhledem k politickým změnám v zemi, je možné, že to bylo kvůli té vlajce. Nevím, každopádně jsem dřív takové věci nezažil.

Dodržovali jste v rodině židovské tradice?

Máme velkou rodinu a někdo v ní byl víc praktikující, někdo méně. Naše část rodiny je nepraktikující, ale do určité míry slavíme svátky, na Purim děláme purimšpíl, na Chanuku svíčky... Občas je cítit vliv více praktikujícího okolí, jak ze strany příbuzných, tak i ze strany kamarádů.

Pobýváte v Litvě. Do jaké míry se lidé obávají ruské hrozby?

Atmosféra je napjatá, což je pochopitelné: hranice je blízko, historická zkušenost není dobrá. (pokračování na str. 14)

MILÝ PANE REŽISÉRE

Před 50 lety zemřel ve Vídni Alfréd Radok

Před půl stoletím, 22. dubna 1976, zemřel ve věku 61 let a čtyř měsíců divadelní a filmový režisér Alfréd Radok (narodil se 17. prosince 1914 v Kolodějích nad Lužnicí v česko-židovské rodině), zásadní postava moderního českého divadla. Poslední a fatální infarkt dostal ve Vídni. V rakouské metropoli v divadle Burgtheater měl režisovat dvě aktovky Václava Havla, *Audienci* a *Vernisáž*, čímž by navázal na spolupráci z počátku 60. let, kdy mu Havel dělal v Městských divadlech pražských asistenta.

Není určitě třeba připomínat, že Alfréd Radok spolu se scénografem Josefem Svobodou vytvořil Laternu magiku, tedy propojení živého divadla a filmových sekvencí, která slavila velkolepý úspěch na mezinárodní výstavě Expo 58 v Bruselu (Radok pak už ze samostatné Laterny dostal roku 1960 výpověď). V širokém povědomí je i to, že v inscenacích, které se mu v rodné zemi v Praze i v mimopražských divadlech od 40. let do odchodu do emigrace po sovětské invazi v srpnu 1968 podařilo připravit, prosazoval proti dobovému politickému primitivismu detailně promyšlenou režijní i scénickou koncepci, originální úpravy původního textu a soustředěné vedení herců. Za svou práci byl chválen, ale posléze kvůli ní musel opakovaně čelit ideologické šikaně a perzekuci stranických orgánů. Ideologicky vedenou kritiku sklídl režisér i za svou filmovou prvotinu *Daleká cesta* z roku 1949, jeden z nejpůsobivějších snímků o holocaustu českých Židů (mezi nimi řady Radokových příbuzných, včetně otce Viktora).

O tom, jak sugestivní a živé byly jeho režie, jak hluboko dokázaly zasáhnout diváky tím, že se dotkly jejich zkušenosti s represivní mocí a s životem v nesvobodě, vypovídá první list, jež níže publikujeme – anonym ženy, která v Praze roku 1964 v Komorním divadle viděla Radokovu inscenaci *Hry o lásce a smrti* od Romaina Rollanda.

Následující (pro *Rch* krácené) dopisy z let 1972 a 1974 adresoval Václav Havel, tehdy žijící ve vnitřním exilu a zbavený jakékoli možnosti pracovat v divadle, svému příteli do Göteborgu, kde Radok sice pracoval v divadle Folkteatern, ale potýkal se s celou řadou problémů spjatých se ztrátou domova a zázemí

(a je ironií osudu, že později i s postojí podobnými těm, s nimiž se setkával v socialistickém Československu). Listy se zabývají zásadními tématy: lidskou a uměleckou svobodou a smyslem divadelní práce; emigrací; významem Radokovy tvorby pro další generace divadelníků a filmařů; (ne)schopností popsat principy vlastní práce (A. Radok si velmi přál sepsat knihu o režii). Radokův dopis z února 1976 reaguje na Havlovu prosbu o desky s moderní hudbou, které nebyly v Československu k dostání. Na závěr publikujeme nekrolog, jež napsal spisovatel Josef Škvorecký (poprvé vyšel v krajském exilovém čtrnáctideníku

V Kolodějích nad Lužnicí, 1967 nebo 1968. Foto rodinný archiv.

Nový domov, podruhé jako součást 21. svazku *Spisů J. Š.* roku 2004).

Za poskytnutí dopisů z rodinného archivu děkuje redakce Davidu Radokovi. (Dopisy, až na několik zásahů do diakritiky kvůli srozumitelnosti, neupravujeme.)

(am)

Anonym, 1964

Chci Vám poděkovat za Vaši inscenaci „Hry o lásce a smrti“ ne jako divák režisérovi, ale jako člověk, který je zbabělý, člověku, který má odvahu. Nastavil jste zrcadlo hamižnosti a nesmyslnosti našeho života, tomu jak skončila naše „revoluce“. Dokud to šlo, utápěli se a zabíjeli ti nejlepší ve jménu kulatých slovíček a frází. Váš dav na galerii to jsme my, to je to, v čem žijeme. Jenom se bojím, že mezi námi nežijí už Lavoisierové a Sofie, protože to období lži a strachu trvá už moc dlouho.

Když mi bylo dvacet, zažila jsem všechno to, co dovede udělat člověk člověku na sobě a na rodičích. Tátu mi zavřeli a já jsem se nesměla stát tím, čím jsem chtěla. A dnes? Táta dělá, přestože má maturitu a zná řeči, pomocného dělníka a já práci, kterou nemám ráda. A o tom, co budeme dělat, rozhodují hlupáci s politickou legitimací v kapse.

Nejsem statečný člověk a jsem moc obyčejný člověk, tak mi promiňte, když se nepodepišu.

V. Havel A. Radokovi

8. ledna 1972

Milý pane režisére,

je to snad rok, snad ještě víc, co jsem dostal Váš dopis; byl psán zřejmě narychlo, improvizovaně; dotkl se možná jen jedné z desítek tváří, které má Vaše pobývání

ve Švédsku; kdoví, zda nebyl poznamenán i okamžitým rozpoložením – přesto však mne velmi vzrušil a dojal a velmi sugestivně mi napověděl okruh trápení, radosti, stesků a problémů, v němž se ocitáte. Často jsem pak na Váš dopis myslel, a jestli jsem tak dlouho neodpovídal, mělo to velmi prostý důvod, který snad mohu teď už otevřeně přiznat: nevěděl jsem, jak Vám odespat. Pravda, od vrby je očekáváno, že naslouchá, nikoli že odpovídá, nebo dokonce radí (zmínil jste se totiž ve svém dopise o tom, že si mne berete za vrbu), nicméně já Vám odpovédět chtěl, malér byl však v tom, že jsem nevěděl jak: rozmlouvat Vám Vaši nostalgii? Jak bych mohl, když vím, že já bych ve Vaší situaci trpěl toutéž nostalgii, ne-li ještě větší! Navrhovat harmonizující východiska, jež by překlenula to, co nazýváte schizofrenií? Jak bych mohl navrhovat východiska přátelům, když nejsem schopen je nalézt sám pro sebe?

A to ještě přátelům, kteří žijí v podmínkách a v situaci, kterou já sám nikdy nezažil! Radit? Čím jsem starší, tím méně

„Váš dav na galerii to jsme my, to je to, v čem žijeme...“ Romain Rolland: *Hra o lásce a smrti*, 1964.

se odvažuji komukoliv radit, natož člověku, který toho prožil jednou tolik o já! Cítil jsem nutkavou potřebu napsat Vám něco uklidňujícího, povzbuzujícího, optimistického (právě proto, že Váš dopis byl tak smutný), cítil jsem ale zároveň, že cokoli bych v tom duchu napsal, bylo by nutně falešné nebo laciné; a navíc by se to neobešlo právě bez oněch rad, „pozitivních návrhů“, zpovzdálí a bez autentické zkušenosti vymyšlených východisek – tedy přesně toho, čemu jsem se chtěl vyhnout, nepocítí uje k tomu žádné oprávnění. A tak jsem mlčel a ozývám se až teď, kdy už mnoho věcí se zajisté změnilo, kdy čas leccjaké problémy vyřešil sám, kdy se mnohé zprvu tak ostře zraňující hrany otupily.

Problémy, o nichž jste psal, jako například problém komunikace nebo problém odlišného kulturního klimatu, znesnadňujícího Vám práci, se musely nutně objevit a já si dovedu velmi živě představit, s jakou naléhavostí se dotýkaly právě Vás, který tak intenzivně všechno zažíváte, zcela prost oné zvláštní hroší kůže, kterou mají Vaši méně tvůrčí současníci. Přesto bych se neodvážil tvrdit, že tady by Vám bylo lépe – spíš naopak: jestli jste tam měl jeden infarkt, tady byste už měl možná dva. Po vnější stránce se tu poměry sice nijak příliš neliší od toho, co znáte, působí tu však jakýsi významný vnitřní rozdíl, pramenící paradoxně právě z toho, že se to vůbec neliší: vše je poznamenáno totiž velice depresivním po-

vědomím, že se nic nezměnilo, nic nepokročilo, ale že se vše vrací přesně tam, kde to bývalo, že to všechno musíme zažívat znova. Tehdy byla jakás takás naděje, teď není žádná.

(...)

Proč o tom všem ale píšu: kdybyste tu byl, možná byste mohl režirovat v ND, možná jen v nějakém méně proslulém stánku. Asi by Vám do toho mluvili víc než v šedesátých letech, možná však míň než v letech padesátých. Kriminál a výslechy by Vám zřejmě nehrozily. Možná by Vás tu a tam pustili i za hranice. Možná byste se mohl umělecky realizovat – přes všechny obtíže – líp než ve Švédsku. Neměl byste nostalgii, neměl byste schizofrenní pocity. Neměl byste však asi ani špetku toho klidu, který máte tam, toho docela obyčejného, vnějšího klidu, o němž sám píšete, klidu procházek, živobyť, klidu pro rodinu, pro studium dětí. Protože ten falešný, iluzorní, pštroší klid, který dnešní vládcové nabízejí, byste přijmout nemohl – to by znamenalo mravní a osobnostní kapitulaci. A tak byste byl nucen žít v nepřetržitém napětí, zápasu hodnot, mravních dilemat, byl byste asi ve stavu trvalé nejistoty. Demoralizace, oportunistus, totální lhovost, lámání charakterů, rozmach sobectví, antikulturnost – to vše, co je tu teď podporováno (ze smutného nedostatku produktivnějších opor) – by Vás asi na každém kroku zasahovalo a deprimovalo, možná víc než blbost toho či onoho

Záběr z filmu *Daleká cesta*, 1949.

nově dosazeného divadelního ředitele, cenzora či kritika.

Nikdy jsem se neodvažoval komukoliv radit, aby emigroval nebo naopak aby neemigroval. Obě alternativy přinášejí tolik problémů! A každý člověk přitom nese každý z těch problémů jinak! Je to věc, v níž není rady; každý je na tohle rozhod-

nutí sám. Ani Vám jsem neradil nikdy a ani teď nechci radit to či ono. Dělán je to, co se mi zdá, že je maximum, co mohu dělat: snáším fakta. Vy jste psal o problémech života venku. Chápu je a nezmenšuji (vždyť jeden z důvodů, proč jsem sám na emigraci nikdy vážně nepomýšlel, byl právě strach z těchto problémů!). Píši Vám pouze „na oplátku“ o problémech života tady. Jak mně se jeví. Se vším rizikem subjektivnosti. Neboť jediné, co mohu dělat, chci-li příteli usnadnit jeho rozhodování, je pomoci mu snést maximum informací, které by měl vzít při svém rozhodování v potaz, a upozornit případně na ty, které přehlídí nebo k nimž nemá přístup. Žádné závěry přitom nenabízím. (Pokud jsem v tomto dopise nějaké nabízel, bylo to spíš jen v „řečnickém“ zápalu improvizovaného dopisu.)

Teď ale už budu konkrétnější a přejdu od „velkých“ témat k těm „menším“. Možná bych přeci jen jednu radu pro Vás měl. Týká se Vaší knihy, o níž píšete ve svém dopise. Možná je už kniha napsaná a já přicházím s křížkem po funuse, ale s tím rizikem musím počítat, když si dávám s odepisováním tak na čas. Tedy: podle mého názoru jste velký (kdyby mi v tom nebránil můj strach ze silných slov, řekl bych geniální) režisér. Jste zároveň skvělý vypravěč. Nejste však – podle mého mínění – teoretik (což je dobře: čím lepší byste byl teoretik, tím horší byste asi zas byl režisér). Víím, možná lépe než jiní, kteří neměli to štěstí, že mohli s Vámi pracovat a neustále Vaši práci reflektovat, že jste v divadle cosi objevil, na cosi přišel, cosi vynalezl. Souhlasím s Vámi v tom, že byste to měl napsat. Myslím si však jedno: že byste to neměl psát jako teoretickou knížku. Lze to napsat i jinak a Vy jste podle mého názoru disponován k tomu, abyste to napsal jinak. Jako teorie by to mohlo působit

z Vašeho pera místy nesrozumitelně, místy naopak naivně, místy nudně, místy křečovitě a strnule. Mnoho režisérů po jisté éře tvůrčích zkušeností pocítilo potřebu je zaznamenat – a kupodivu vždycky měli teoretický komplex – a vždycky nakonec z více či méně živé a zajímavé divadelní práce a zkušenosti udělali su-

chopárný traktát, plný obecných návodů, abstraktních kategorií, scholastických pouček, z nichž se vytratil posléze zcela živý náboj jejich práce i jejich osobností. Podlehli potřebě udělat po vzoru Stanislavského i svůj SYSTÉM. Ten ponurý a nafoukaný a nezáživný systém Brechtův!

Momentálně v Praze vyrůstá další adept na roli tvůrce systému: Krejča. Smutný projev megalomanie. Myslím, že byste neměl spadnout do osidel tohoto nebezpečí. Co abyste psal prostě své vyprávění? O všem možném, co Vás napadne. Míchat vzpomínky na různé práce se současností, vyprávění o životě s úvahami o divadle, vyznání svých problémů se souhrnem svých jistot. Nemyslím tím cosi jako „můj život v umění“ nebo jako jsou všechny ty nesnesitelné memoáry stárnoucích herců, točící se kolem jediného: že to měli těžké, ale nakonec zvítězili. Myslím něco jiného: zvláštní improvizovanou montáž nápadů, postřehů, vzpomínek, záznamů, myšlenek, útoků; aniž byste usiloval o jakousi pevnou teoretickou konstrukci nebo umělou literární stylizaci, psal byste prostě, co Vás napadne, jako třeba když píšete dopis. Psal byste nikoli proto, že jste si naplánoval napsat knihu, ale prostě proto, že máte ten či onen nápad, který nemáte třeba právě příležitost někomu říct. Myslím, že něco takového by daleko lépe odpovídalo Vašemu naturelu, řídilo by se to zákony zkratky, náhody, fantazie, improvizace, pokusu, nikoli zákony vědecké práce (do nichž byste se musel uměle vpravovat), uplatnilo by se tam asi daleko spíš Vaše vypravěčské kouzlo, Vaše autenticita – a nakonec, věřte, až byste toho měl 200 stránek, beztak by tam vše, co jste objevil, bylo! Nakonec by z toho byl čitelný také „systém“, ale nebyl by to ten protivný systém, který neustále na sebe ukazuje prstem a volá „já jsem systém!“, byl by tam přítomen jaksi bezděky, mimochodem, vyplýval by z mozaiky konkrétních vzpomínek, zážitků, zkušeností, nápadů – a byl by nakonec možná věrněji formulován, byť nepřímou, než kdybyste se ho pokoušel vtělit do hierarchie abstraktních pojmů, kategorií a pouček. Psalo by se Vám to asi snadněji – a vůbec by se Vám nezastesklo po nějakém Grossmanovi nebo Havlovi: ti by Vám totiž nebyli nic platní, protože byste

se pohyboval tam, kde jste jedinou a suverénní autoritou Vy sám: totiž na půdě svého vlastního konkrétního vidění světa. (...)

Od Olgy Vás velice pozdravuji a jménem nás obou přeji Vám, paní Mance i dětem všechno dobré v novém roce!

Váš Václav

Moje nová adresa:

V. H., U Dejvického rybníčku 4, Praha 6
Ručně psaná poznámka na okraji: *teoretizující praktik bývá nudnější než nejnudnější teoretik!*

2. prosince 1974

Milý pane režisére,

nejdřív naši korespondenci trochu narušily československé pošty tím, že mi nedoručovaly Vaše dopisy a Vám mě; nyní,

Filmová báseň A. Radoka *Otevírání studánek* s hudbou Bohuslava Martinů vznikla roku 1960 pro Laternu magiku, premiéra mohla být až roku 1966.

kdy to pominulo a kdy už zase, jak se zdá, dopisy chodí normálně, jsem ji narušil pro změnu zase já – tím, že jsem Vám tak dlouho nenapsal, ačkoliv jsem byl na řadě (Váš poslední dopis, z 28. května, jsem v pořádku dostal a dodatečně za něj děkuji. A taky moc děkuji za výbornou desku, kterou jste mi poslal po Kačerovi – často si ji pouštíme.) Že Vám už konečně musím napsat, jsem se rozhodl u příležitosti jedné návštěvy u nás na Hrádečku: v nedalekém Trutnově hrálo pár herců z Městských divadel jakousi bulvární frašku a pak nás navštívili, ptali se mne na Vás a velmi dlouho jsme o Vás mluvili. Já jsem si při té příležitosti uvědomil jednu věc: že jste jakási „šedá eminence“ české režie v tom smyslu, že kdesi v pozadí a kdesi na začátku četných úspěchů české režie v posledních desetiletích jste byl skryt Vy jako nenápadný a často nepříznaný inspirační zdroj: jen namátkově:

celou slavnou Krejčovu éru v Národním divadle a pak v Divadle Za branou si lze stěží představit bez Vašich prvních režii v ND v druhé půli padesátých let; Krejča z Vás v mnohém vyšel, v mnohém Vás sice nepochopil, nicméně i na tom nepochopení jaksi dokázal vystavět základy své éry, pro kterou se stal posléze slavnější než Vy. Anebo: lze si představit Činoherní klub – nejzajímavější pražské divadlo posledních let –, jehož páteří jsou velmi dobré Kačerovy inscenace Rusů – Gogola, Čechova, Gorkého, Dostojevského –, lze si tedy to vše představit bez Vaší pomalu už zapomenuté *Ženitby*? Myslím, že těžko, a myslím, že Kačer – na rozdíl od Krejči – by byl schopen toto výchozí poučení přiznat. Anebo: nestojí kdesi na samém začátku nové cesty, kterou se vydal

dal v šedesátých letech český film (tzv. „nová vlna“: Němec, Schorm, Menzel, Juráček, Chytilová, Forman a další) Vaše *Daleká cesta*? Nebyly už tam předznamenány některé principy, které si trochu osvojovala už střední generace filmových režisérů (Vláčil, Jasný, Brynych atd.), ale které hlavně pak do šířky i do hloubky rozvinula generace mladá? A to nemluvím o celém příběhu *Laterny magiky*. Působí to takovým dojmem, jako byste – aniž si to třeba uvědomujete – vždycky dal něco do pohybu: ovoce toho pohybu jako by pak ale už sklízeli druzí.

Tato věc mne napadla, rozvinul jsem ji – a ti naši hosté se mnou souhlasili, dokonce i jeden režisér, který mezi nimi byl (nechci je jmenovat, mohli by z toho mít potíže). Člověka na jedné straně napadá, jaká je to škoda, že jste nikdy neměl možnost soustavněji, na jednom místě a s týmiž spolupracovníky rozvinout sebe sama určitým směrem a určitou načatou věc dotáhnout do konce, na druhé straně si ale člověk říká, že to je asi svým způsobem zákonité: v umění vždycky nalezneme osobnosti, o nichž se třeba nemluví jaksi v prvním plánu, které však dávají výchozí impulzy, uvádějí věci do pohybu, inspirují – a mnozí další pak buď ty impulzy nějak dotvářejí anebo se s tím pohybem prostě vezou – a teprve čas názorněji odkrývá, kdo s těmi či oněmi impulzy přicházel první a kdo musel doplácet na to, že byl právě první. (...)

Pozdravujte, prosím, paní Manku i děti – a všem Vám přeji, i za Olgu, pěkné Vá-

noce a hlavně abyste měl pokoj od nemocí, starostí a hloupých lidí v roce 1975!

Váš Vašek

**Alfréd Radok Václavu Havlovi
Göteborg, 19. února 1976**

Milý Vašku,

teprve zítra dojde Manka na poštu s gramofonovými deskami. Měl jsem chuť balíček pěkně vykreslit malůvkama, kroužkama a čtverečkama a pěknýma propletencema. Včas jsem toho zanechal. Nemám ty Vaše barvičky, ani Vaši ruku, a ani tu zálibu „pěkně si malovat“. Ovšem Váš obal k deskám si ponechám, uschovám. Pošmákl jste si na něm a já s chutí vychutnám vždy znovu, co všechno jste mi s deskou poslal.

Proč jsem se tolik opozdil, je na dlouhé povídání. Kéž bych Vám je jednou mohl vyříkat, abych si ulehčil. Chtěl bych je ale vyříkat – ty zápletky – jen Vám. Je v nich příliš mnoho paradoxů a opakování z časů, které jsme oba prožili. Vy jste měl štěstí, že jste se stal osvětlovačem a já byl tehdy na cestách mezi Karlínskou operetou a vesnickým divadlem. Jedna věc je jiná a to je právě jen to opakování, to navlas stejné opakování.

Prosím Vás, věřte mi, že ani dost málo nevzdychám, říká se, že každý je sám strůjcem svého štěstí, to za prvé, a za druhé, vím, jak je Vám, Vašku. Snad jste dostal delší dopis, ve kterém jsem se snažil popsat, jak jsem Vám zkazil Krále žebráků v Bergenu. Už jsem to trošičku napravil, už čtou Vaši a moji komedii v Paříži a v Holandsku. Uvidíme. Mimochodem: Vaše filosofická úvaha vyšla ve francouzštině, máme z toho ohromnou radost.

Já Vám, Vašku, děkuju a současně nemohu pořád zapomenout, jak jste mi prorokoval po pravdě, že tu svou knižku o divadle nenapišu, protože neumím psát. Tak se mořím, abych uměl psát. Mám co říct. Přišel jsem na věci, které by Vás a Honzu [režiséra Jana Grossmana, pozn. red.] zajímaly a možná že docela bezpečně vím, co je to divadlo. Jen bych Vás na chvíli tady potřeboval. Opravdu neumím řemeslo psaní a o ledačems bych se potřeboval poradit. Vašku, nemohl bych Vás pozvat? Stále na mě doléhá zdejší rektor konservatoře, chtěl by od Vás nějakou přednášku pro studenty, nejdě to? Nestojí to za pokus podniknout všechny potřebnosti?

Ty desky: vybírali jsme s Davidem. Každou docela jinou, snad se Vám přece strefíme do gusta. Uvidíme, co řeknete a pak se polepšíme. A také bychom si přáli, aby se líbily Vám, paní Olgo.

IN MEMORIAM ALFRÉDA RADOKA

Josef Škvorecký, 1976

V dubnu tohoto roku postihla české divadlo největší ztráta od konce druhé světové války: ve Vídni náhle zemřel divadelník a filmový režisér Alfréd Radok. O jeho díle se neodvažují psát: přesto, že mocní a hloupí tohoto světa udělali vše, aby Radok mohl pracovat co nejméně, je to dílo příliš složité, obsáhlé a účtyhodné, aby je mohl posuzovat neodborník. Stačí připomenout Rollandovu *Hru o lásce a smrti*, nesporně nejhlubší a nejúchvatnější jevištní zpodobení revoluce v její slávě a nelidskosti; nebo Osbornova *Komika* (*The Entertainer*) na jevišti Národního divadla, který byl – i podle úsudku anglických režisérů – nesporně lepší než inscenace britská; nebo konečně původní, experimentální *Laternu magiku*, jejímž byl Radok hlavním tvůrcem, než ho z ní vyhnali a než světovou slávu sklidili lidé politicky spolehlivější.

Nebudu tedy posuzovat Radokovu uměleckou velikost, protože k tomu nemám kvalifikaci: mohu však posoudit jeho velikost lidskou. V tom pro mne tak zlém lednu 1959, kdy mě vyhodili ze zaměstnání a na jakési komunistické schůzi na starém Výstavišti o mně výhrůžně mluvil prezident, zavolal mi Alfréd Radok, kterého jsem tehdy vůbec neznal, a pozval mě k sobě na večeri. To, že si vy-

Veterán dvou diktatur, 70. léta. Foto archiv.

bral právě chvíli, kdy nebylo vůbec jasné, jak to se mnou dopadne, a kdy se staří známi pro jistotu ke mně přestali znát, nebylo ovšem pro jeho povahu a charakter nic výjimečného, spíš to bylo typické.

Snad žádný český režisér nepoznal za svého krátkého života tolik životní ironie a pronásledování jako Radok. Byl tzv. neárijec, a okusil proto za války víc než jiní, jak chutná diktatura (jeho otec zemřel v koncentráku). Jako nekomunista a umělecky příliš velký a osobitý, aby jej mohli přistříhnout na nějaký znormalizovaný formát, prožil kariéru ve znamení zákazů, šikanování a znemožňování. Z mnoha příkladů aspoň dva: Film *Daleká cesta* (1949), snad největší poválečné dílo českého filmu, byl ještě před premi-

érou zakázán a objevil se na plátnech až po patnácti letech, když mezitím světovou slávu sklidily mnohem pozdější imitace jako ...a pátý jezdec je Strach. A když do druhého programu *Laterny magiky* zařadil Radok překrásnou filmovou báseň na *Otvírání studánek* emigranta Bohuslava Martinů, historie se opakovala a Radok byl z *Laterny* vyhozen. Pak do Prahy přijely sovětské tanky a Radok odešel do exilu ve Švédsku.

Bohužel, historie absurdit a umlčování tím neskončila. Ačkoliv ve Švédsku je pouze hrstka politických fanatiků, Radok, veterán dvou diktatur, narazil v novém působišti na skupinu takových mladíčků, kteří se, myslím, v nejlepší tradici pošetilých dogmatismů a aniž možná chtěli, přičinili o jeho předčasnou smrt. Už v roce 1972 hodlala ho kanadská vládní místa pozvat, aby pohostinsky režíroval v Kanadě. Pozvání tehdy inspirovali Radokovi přátelé a žáci, kteří věděli o jeho situaci a kteří představují nikoli nejbezvýznamnější kapitolu jeho činnosti, protože jsou mezi nimi například také Ivan Passer a Miloš Forman, dva nejúspěšnější čeští

režiséři na Západě. Ale Radok byl příliš nemocen a přijet nemohl. Po dlouholetých únavných zápasech se známou kombinací hlouposti a politického vlivu, kdy se marně snažil z poloamatérského a proti sobě zaujatého souboru něco udělat, dostal konečně příležitost mimo Švédsko. Triumfoval s profesionály v norském Ber-

geny, a hned nato následovalo pozvání od slavného Burgtheatru ve Vídni. Radok tam odjel, ale léta bojů s hloupostí a zlobou vykonala své: Ve Vídni podlehl čtvrtému záchvatu srdeční mrtvice, dne 22. dubna ve věku šedesáti dvou let.

Byl to velký umělec, jeden z největších, jakého jsme po válce měli. Ale byl to snad ještě větší člověk: čestný, ohleduplný, něžný, citlivý, nezlomný, věrný svým přátelům a zásadám. Ernest Hemingway, který patřil k autorům, jež měl rád, kdysi napsal: „Svět každého zlomí... ale ty, kteří se nedají zlomit, ty zabije. Zabije ty velmi dobré a ty něžné...“ Nedovedu si představit člověka, na něhož by se to hodilo líp než na Alfréda Radoka.

STŘÍPKY HISTORIE

Tři židovské příběhy z Hlučína

Tento text vznikl pro časopis Hlučínsko, který asi většina čtenářů Roš chodeš znát nebude. Proto se o střípky z historie Hlučína podělím i zde. Jde o tři příběhy vycházející z citací primárních zdrojů, osvěžujících odstavce odborných textů drobnými detaily lidské složitosti.

PŘÍBĚH HLUČÍNSKÉ SYNAGOGY

„Kvůli nedostatku členů byla činnost ŽNO Hlučín výnosem ministerstva školství a národní osvěty z 23. dubna 1921 ukončena a zbývající osoby židovského vyznání na Hlučínsku přešly pod pravomoc ŽNO Opava,“ dočteme se ve většině textů a publikací věnovaných židovské historii Hlučína a Hlučína, „v roce 1927 byla hlučínská synagoga, zcela zpusťlá budova, prodána soukromému vlastníkovi, aby o čtyři roky později, v září 1931, byla definitivně zbořena.“

Stejně jako celé Hlučínsko, i židovská obec v důsledku přerušení tradičních vazeb na Ratibořsko stála tvář v tvář úpadku. Jenže místní Židé se nikdy zcela nesmířili s tím, že by o záležitostech jejich obce měli rozhodovat nějací pánové z Opavy. Když v polovině

září 1920 proběhla inventarizace majetku hlučínské židovské obce, bylo konstatováno, že synagoga postavená roku 1839 je vlivem stáří poškozena a okna i podlaha jsou ve špatném stavu. V budově synagogy se nacházel oltář, deset řad lavic, deset dřevěných modlitebních pultů, dvě malé lavice, jedna dřevěná skříňka, čtrnáct plechových svícňů, jeden almemor (bima) s příslušným pokrytím a nad ním jedna opona.

Protože si nikdo nebyl zcela jistý tím, které úřady a v které zemi disponují potřebnou dokumentací, představenstvo židovské náboženské obce v Opavě se obrátilo na vládního prezidenta v Opoli s informací, že „Izraelité bydlící v politickém okrese Hlučín byli až do roku 1920 přiděleni k izraelské náboženské obci v Ratiboři, ale po připojení politického okresu Hlučín k Československé republice byli zde žijící Izraelité přiděle-

ni k izraelské náboženské obci v Opavě. Protože počet Izraelitů žijících v Hlučíně a okolí je velmi malý, řádné bohoslužby se mohou konat pouze příležitostně. Izraelská náboženská obec v Opavě proto zamýšlí prodat budovu synagogy v Hlučíně.“ Proti prodeji se ale postavili zbývající Židé na Hlučínsku pod vedením Lea Moslera a Sallyho Krakauera.

V dubnu 1923 se v synagoze odehrál obřad bar micva syna pana Batschy. Sally Krakauer a Leo Mosler si od Opavy vyžádali povolení využít při obřadu svitek Tóry, který se v synagoze nacházel. Oběma bylo sděleno, že Opava v bu-

Hlučínská synagoga z let 1840–1843, zbořena v září 1931. Foto Muzeum Hlučína.

doucnu povolí konání veřejných bohoslužeb pouze chrámovému spolku. Během dvou týdnů Krakauer a Mosler oznámili, že chrámový spolek již založili, ale že teprve sestavují stanovy. Vzápětí dorazila odpověď z Opavy, že bez stanov žádný spolek založen být nemohl a že je potřeba se sejít, aby spolek vůbec měl šanci získat úřední status.

V červenci židovská náboženská obec v Opavě prodala budovu synagogy Josefu Jejezesovi, obchodníku v Petřkovicích, Sallymu Krakauerovi, obchodníku v Hlučíně, a Leu Moslerovi, obchodníku v Hlučíně, a to za velmi výhodnou cenu, protože smluvně potvrdili, že mají v úmyslu synagogu opravit. V lednu 1927 byla synagoga nabídnuta k odkoupení židovské obci v Moravské Ostravě a představenstvo židovské obce v Opavě začalo nabývat dojmu, že hlučínskou synagogu mělo prodat nejvyšší nabídce.

V červnu 1927 se v Hlučíně objevil jistý pan Bleich z Chicaga a nabídl pánům Krakauerovi a Moslerovi, že synagogu odkoupí. Novou majitelkou se však stala Bettina Blitzová ze Slezské Ostravy, která objekt prodala elektrikáři Josefu Klobakovi a soukromnici Emilii Žebrákové. V říjnu 1930 jej od stavitele Tomáše Klimka zakoupil Alois Sonnek a o rok později vybudoval na místě sklad a stáčírnu opavského piva.

Zcela nečekaný vývoj nastal v roce 1934, kdy se z pozemkových knih neznámo jak vytratilo vlastnické právo židovské obce na veškerý její nemovitý majetek. Zbyl jen zápis ze 6. prosince 1813, kdy pozemky včetně židovského hřbitova od bratřů Floriana a Franze Gillarových zakoupil Wolf Mosler. Přesto,

že starousedlíci dobře věděli, že Wolf Mosler tyto pozemky převedl na místní židovskou obec, úředně se tak nyní nikdy nestalo. Johann Holletschek, úředník na městském úřadě v Hlučíně, prohlásil, že si je jist, že existovala listina o darování dotyčných pozemků Wolfem Moslerem židovské obci, že tuto listinu opakovaně četl a že musí být k nalezení v archivovaných městských spisech. Dále pan Holletschek prohlásil, že může bez obtíží převzít odpovědnost jako kurátor neznámých dědiců,

protože jako rodilý Hlučínčan a úředník dobře obeznámený s vlastnickými poměry přesně ví, že dotčené pozemky jsou výhradním majetkem náboženské obce. Nato se ovšem prostřednictvím advokáta doktora Janoška ozval Leo Mosler s tím, že je dědicem po Wolfu Moslerovi. Místní notář situaci vyhodnotil tak, že „pokud jde o požadavky pana Lea Moslera, jsou na základě výše uvedeného zcela neoprávněné. Pan Mosler nemůže nikdy vést úspěšný soudní spor proti náboženské obci, protože i kdyby byl skutečně dědicem po Wolfu Moslerovi (což by však jen stěží mohl prokázat), bylo by prokázáno, že tyto pozemky byly náboženské obci darovány. Navrhují náboženské obci, aby požadavky pana Lea Moslera nebrala v úvahu a nechala jej klidně podat žalobu.“

Advokát Janošek ještě několikrát požadoval vydání pozemků Leu Moslerovi,

argumentoval tím, že klient je nezaviněně ve finančních obtížích a židovská obec v Opavě mu odmítá poskytnout pomoc z fondů na takový účel vyhrazených, aby komunikaci zřejmě definitivně ukončil sdělením, že „všech dědiců, kteří mají nárok na stejné podíly, jest 13, takže by na každého dědice připadlo kolem 7000 Kč. Pan Mosler upustil by od zamýšlených prostředků, jestliže byste mu vyplatili díl na něho připadající 7000 Kč a kdybyste mu poskytli ze zmíněného fondu zápujčku 10 000 korun na mírný úrok a na měsíční splátky po 500 Kč.“

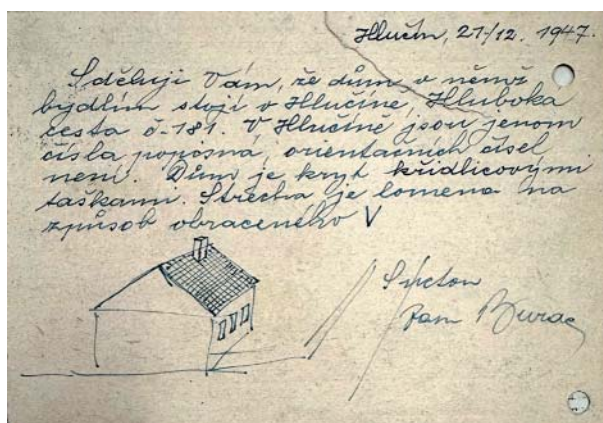
Leo Mosler s manželkou Eliškou po záboru Hlučínska uprchli do Kroměříže, kam se jejich dcera Ruth provdala za pana Zirkuse. Celá rodina byla deportována na smrt z Oloouce. Přežil jen syn Max, který se po vyučení v Ostravě usadil v Praze. Prošel Terezínem, táborem smrti Osvětim-Březinka, Buchenwaldem, uprchl z pochodu smrti u Litoměřic, bojoval na barikádách. Po osvobození si změnil jméno Max na Miroslav, což ho v 50. letech stejně nechránilo před tlakem komunistické StB. Miroslava Moslera vydírala s tím, že „bude použit jako agent do problematiky sionisté s cílem odhalovat politickou i hospodářskou nepřátelskou činnost židovských buržoazních nacionalistů“.

PŘÍBĚH DOMKU U SYNAGOGY

Domek č. p. 181 měl původně být prodán společně se synagogou, ale díky protestům místních k tomu nikdy nedošlo. „Nemůžeme hledět pouze na přítomnost našeho náboženství, ale musíme také pohlížet do budoucnosti. Dům je bez dlouhů, přináší ročně slušný nájem a plně pokrývá své náklady; protože byl postaven teprve nedávno, není zchátralý ani nevyžaduje opravy. Proto neexistuje žádný důvod tento dům prodávat, zvláště když by to zcela odporovalo jeho původnímu určení,“ psali Sally Krakauer a Leo Mosler do Opavy..... Budova byla postavena jako rabínský domek či bydlíště kantora, synagogálního předříkávače. Měla také poskytovat bezplatné ubytování jedné chudé židovské rodině

a jedné chudé křesťanské rodině. Velká místnost v horním patře měla sloužit jako noclehárna, útulek pro chudé židovské cestující. Dům byl pronajímán s tím, že pokud by se přihlásila chudá rodina, dostala by v něm byt k užívání.

Za velké hospodářské krize ve 30. letech se o pronájem bytu zajímal Leo

Zpráva pana Burdy o domku č. p. 181 z roku 1947. Archiv ŽMP.

Mosler, jehož obchod střížním zbožím skončil v exekuci a dražbě. Když se Hlučínsko stalo součástí Říše, proběhla blesková arizace židovského majetku. Do domku se nastěhoval nový majitel, úředník městského úřadu v Hlučíně Johann Holletschek. Z domku vystěhoval českého úředníka Jana Burdu, který pro jistotu uprchl z města a usadil se v Hodoníně. Když válka skončila, Burda se obrátil na židovskou obec v Opavě s tím, že by se rád nastěhoval zpět. Panu Holletschekovi byl odeslán dopis vysvětlující, že podle dekretu prezidenta republiky z 19. kvě-

hování se z našeho domu do 3. 10. 1945.“

V říjnu 1945 psal Jan Burda do Opavy: „Sděluji Vám, že jsem dnes byl u pana Holletschka pro klíče od bytu a on mně řekl, že mně je dá, až mu odvezou uhlí a dříví ze šopy. Dále mně řekl, že si odveze šopu na uhlí a dříví, koupací vanu a kamna k ní, dále nějaká umyvadla a elektrický drát že si vytáhne z trubíc zazděných ve stěně. Řekl jsem mu, aby to nechal všechno prozatím tak, jak to bylo, že Vám to sdělím a požádám Vás, aby některý z pánů zástupců byl tak laskav a přijel s ním vyjednávat. On by to v tom bytě byl ochoten nechat, ale chce to mět zaplacené.“

Až vydáním zákona 128/1946 vznikla možnost požadovat navrácení soudně. Pan Holletschek se mezitím začal psát česky, Holeček. Zastupoval ho doktor Janošek, požadující, aby židovská obec proplatila Holečkovi válečné investice. O dva roky později bylo dosaženo soudního smíru. Toho už se pan Holeček nedožil, zemřel 16. listopadu 1947.

HŘBITOVNÍ PŘÍBĚH

Pro plné pochopení tohoto příběhu je nutné vědět, že v židovské tradici patří hroby i náhrobky pohřbeným. Židovské hřbitovy není možné zrušit, neexistuje ani dočasné pronajímání hřbových míst. Pohřbem zemřelého se půda stává svatým místem s vlastními rituálními pravidly. Židovský hřbitov je hřbitovem navždy.

„Po osvobození byl v Hlučíně vybudován hřbitov Sovětské armády, který byl slavnostně otevřen 10. března 1946. Je na něm pohřbeno 3347 rudoarmějců, kteří padli při osvobozovacích bojích na Hlučínsku a Bílovecku,“ píše se v knihách.

„Oznamujeme Vám, že ruské vojenské úřady nařídily, aby z okresu Bíloveského a Hlučínského byly převezeny mrtvoly padlých ruských vojáků do Hlučina a na jednom místě pochovány. Pro toto místo vyvolily si tyto úřady pozemek p. č. 790 role ve výměře 11 a 65 m², na kterém byl židovský hřbitov,“ sdělilo přeživším Židům v Opavě město Hlučín. Za

Náhrobní kameny, nalezené v korytě příkopu v roce 2007. Foto J. Daniček.

na 1945 pozbývají majetkové převody, pokud byly uzavřeny po 29. září 1938 pod tlakem okupace či národní, rasové nebo politické perzekuce, platnosti. „V důsledku toho Vás žádáme o vystě-

pozemek bylo město ochotno zaplatit 3000 Kčs. „Dům č. p. 102 v Hlučíně [...] převzala za doby okupace obec Hlučín do vlastnictví a odhadla jej obnosem 15 000 K. Tento dům přestavělo město za doby okupace nákladem 20 000 Řmk, tedy 200 000 K, po válce byl však zrušen, tak že město Hlučín jej dalo opravit nákladem 35 000 K. Za dům tento usnesla se Místní správní komise zaplatit Vám odhadní cenu 15 000 Kčs,“ pokračovalo město v peněžních nabídkách s tím, že „MNV jako zákonný představitel obce Hlučína má nejen právo, ale i povinnost domáhati se náhrady nákladů, vynaložených ve Váš prospěch“.

V dubnu 1946 se město ozvalo znovu: „Jsme přesvědčeni, že po výstavbě ruského vojenského hřbitova, při níž bylo zčásti použito i Vašeho pozemku, nemáte zájem na zbytku pozemku a domku č. p. 102 a to tím více, že jeho původní a účelné určení odpadlo. Vycházejíc z tohoto přesvědčení, předkládáme Vám nezávaznou nabídku na odkoupení domku č. p. 102 a k němu náležejícího pozemku, jak tento jest dnes oplocen za cenu, kterou měl domek i pozemek k dni 1. červenci

Pohled na částečně obnovený hřbitov s mohylou nad ostatky v pozadí. Foto J. Daniček

1938.“ Další požadavek města následoval vzápětí: „U zdejšího hřbitova ruských hrdinů stojí ještě bývalá márnice židovského hřbitova. Velitelství ruských vojsk žádalo zdejší Místní národní výbor v Hlučíně, aby tuto starou budovu odstranilo a zbouralo.“ V polovině května pak následoval další požadavek: „Nedávno dostavil se k zdejší okresní správní komisi zástupce Rudé armády, jemuž náleží dohled nad hřbitovem ruských vojáků v Hlučíně, a uvedl, že hodláte na svém hřbitově, který je v těsném sousedství ruského hřbitova, postavit pomník nebo něco podobného. Současně uvedl, že proti podobnému záměru se musí co nejrozhodněji postaviti. O tomto vyjádření ruského důstojníka dovoluji si Vás uvědomiti. Správcem úřadu: Dr. Šperling v. r.“

Odpověď z Opavy zachycuje frustraci přeživších: „Dovolujeme si Vás upozornit, že pozemek hraničící s ruským hřbitovem je náš majetek a podle dekretu presidenta republiky můžeme nakládati s naším majetkem podle naší libovůle.

Dále si dovoluujeme upozornit, že se nacházíme v Československé republice a žádný ruský důstojník nijaké právo nemá rozhodovat, co smíme a co nesmíme. Žádný ruský důstojník podle instrukce Rudé armády nemá právo se míchat do vnitropolitických záležitostí státu. [...] Dovolujeme si Vás zároveň upozornit, že s naším pozemkem nemáte Vy ani MNV práva disponovat. Celou záležitost hřbitovního pozemku i našeho domu čis. 108 jsme odstoupili min. vnitru a naší ústřední radě v Praze. Jakkmile dostaneme odpověď, sdělíme Vám resultat.“

Podle soudního smíru z února 1948 město Hlučín souhlasilo s navrácením části pozemkové parcely židovského hřbitova, „mimo část, která již byla fak-

ticky připojena a slouží ruskému hřbitovu“, do vlastnictví ŽNO v Opavě, „nárok na vrácení ostatních nemovitostí, jakož i části pozemkové parcely hřbitova sloužící rus. hřbitovu město Hlučín vyrovnává a uspokojuje v penězích tak, že se zavazuje ŽNO poskytnouti náhradu ve výši Kčs 30 000“. V archivní složce pak následují už jen upomínky o zaplacení přislíbené náhrady, zasílané městu Hlučín do podzimu 1949. Více dokumentů se jistě najde v Zemském archivu v Opavě.

Díky mnohaleté a neutuchající snaze místních má příběh židovského hřbitova v Hlučíně nakonec dobrý konec. Náhrobní kameny se našly. Ale o tom ať raději vyprávějí ti, kdo ten dobrý konec zařídili. Já mohu jen dodat, že velmi děkuji panu Tomáši Krákorovi z archivu Židovského muzea v Praze za profesionální přístup a pomoc s hledáním.

MARTIN ŠMOK

(O částečné obnově hlučínského židovského hřbitova referoval *Rch* v článku *Podoba minulosti* 12/2009)

S NÁVRATEM NEPOČÍTÁM

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

Je cítit nervozita. Pořád jsou nějaká cvičení, víme, kudy se jde do krytů, jsou dobře označené. Z Běloruska často létají balony – to asi víte. Když panovalo napětí mezi Běloruskem a Evropskou unií, z Běloruska sem létaly ilegálně balony s náloží cigaret, které jsou v Litvě velice drahé a v Bělorusku levné. Jsou to pašerácké zásilky, kdy jsou cigarety přivázané k balonům, padají pak někde do lesů a pašeráci na litevské straně si je vyzvednou a prodávají na černém trhu. Není to ale jen pašování, je to taky narušení vzdušného prostoru: když letí stovka balonů, nemohou kvůli tomu letat letadla, vytváří to problémy, a to přesně běloruský režim chce. Situace byla velmi kritická v princi, člověk nemohl plánovat žádné cesty.

Jak je to v Litvě s lidmi s proruskými názory?

Samozřejmě je v Litvě dost lidí s proruskými názory, ale to většinou nesouvisí s jazykem, ale se sociálním postavením: existují jak mezi Litevci, tak mezi litevskými Rusy a Poláky. Na rozdíl od jiných zemí vyložené proruské strany tady skoro nenajdete. Ale samozřejmě tu existují radikálně pravicové, xenofobní a rasistické strany, a to člověk cítí. Každý den se něco děje – napadli fotbalistu z Nigérie, předtím pravicoví aktivisté demonstrovali pod heslem „Litva patří Litevcům“, včera nějaký úředník řekl, že slova jako cikán a negr jsou normální, takové věci. A k tomu patří i problematika holokaustu...

Domníváte se, že Rusko se někdy může stát demokratickou zemí?

To nemůže nikdo říct. Kdo v roce 1988 čekal, že v Československu padne brzy komunismus? Slyšel jsem od hodně lidí v Praze, že si mysleli, že se pádu komunismu nedožijí. Já s pádem režimu v Rusku nepočítám. Ani nepočítám s tím, že se do Ruska někdy vrátím, že tam budu žít. Když by se to zlepšilo, bylo by to dobré pro Rusko, pro Ukrajinu, pro mě, pro celý svět. Myslím si však, že je hlavní žít svůj život, snažit se, aby ten život byl dobrý, aby byl lepší pro lidi kolem, pro rodinu, pro kamarády, a když má člověk sílu, měl by dělat něco i pro ostatní. Počítat s tím, že se něco zlepší, a to nemluvím jen o Rusku, asi v dnešní době možné není. Ale třeba nás to příjemně překvapí.

ALICE MARXOVÁ

TÍHA DUŠE

Výstava Luciana Freuda v National Portrait Gallery v Londýně

V londýnské National Portrait Gallery lze ještě měsíc zhlédnout výstavu portrétů Luciana Freuda nazvanou *Drawing into Painting* (Kresbou k malbě). Představuje umělcovy grafické práce, portréty vytvořené tužkou, uhlem, perem, technikou leptu i jeho slavné oleje. Zahrnuje období od prvních děl ve 30. letech až po ta z počátku 21. století. Je to pozoruhodná a rozsáhlá výstava, na níž se některé obrazy představují veřejnosti poprvé.

Muž v noci, autoportrét, 1947–1948, pero a inkoust na papíře.

UPŘENÝ POHLED

Jak bývá zdůrazňováno, Lucian Freud (1922–2011) byl malíř, který vnímal lidské tělo a lidskou tvář nejen jako povrch, ale jako nádoby, které nesou tíhu duše a touto tíhou jsou nějak ovlivněné, což je pozornému umělcovu oku zřejmé. Stejně jako jeho děda ho zajímala lidská složitost a psychika a jako umělec ji dokázal ztvárnit způsobem, jenž se ne všem líbil, mnohé pobuřoval. Jeho ranější portréty s přesnou linkou a hladkým povrchem mají upřený strnulý pohled, jenž proniká k pozorovateli jako laser, jemuž nelze uniknout. Pozdější díla s vrstvami barev nanášenými plochou štětce (který si po každém tahu čistil, aby co nejlépe vystihl přechod tónů) jsou uvolněnější, ale pohled i při přivřených víčkách působí stejně intenzivně. Freud nezobrazoval krásu (ani v případě, kdy jsou objekty krásné), ale lidskou zranitelnost a křehkost, a to i v obrazech, které na první pohled působí nešetně a nelichotivě.

Dívka s růžemi, 1947–1948, olej na plátně.

Lucian Freud se narodil roku 1922 v Berlíně, od roku 1933 žil se svým otcem architektem (synem slavného psychoanalytika Sigmunda Freuda) a matkou v Londýně. Dědečka navštívil ve Vídni roku 1935, pravděpodobně se setkal i se svými pěti prarčičkami – Sigmundovými sestrami – a se svou tetou Annou Freudovou, též významnou psy-

choanalytičkou. Možná také navštívil Kunsthistorisches Museum s úžasnou sbírkou starých mistrů (stala se jednou z jeho inspirací). Příbuzní se pak setkali znovu v Londýně, kam nacistické úřady díky mezinárodním přímluvám povolily (a vybraly si za to příslušně tučnou platbu) S. Freudovi odejít i s jeho manželkou a dcerou; jeho sestry však to štěstí neměly.

LONDÝNSKÁ ŠKOLA

Lucian od dětství rád kreslil a maloval. Vystudoval několik uměleckých škol, první samostatnou výstavu měl roku 1944 v Londýně. Na konci 40. let se seznámil s výtvarníky, s nimiž vytvořil volné seskupení moderních tvůrců figurativní malby zvané londýnská škola. Patřili do ní například Michael Andrews, Frank Auerbach, Francis Bacon, David Hockney, Howard Hodgkin, R. B. Kitaj nebo židovský malíř s ukrajinskými kořeny Leon Kossoff. Postupně

se stal jedním z nejvýznamnějších a nejvíce oceňovaných britských portrétistů, jehož díla byla a jsou prezentována na desítkách výstav a jsou mu věnovány stovky textů. Jeho styl byl ovlivněn surrealismem a německým expresionismem i klasicismem malbou holandských mistrů.

Zobrazoval především své příbuzné, sebe a své přátele (mj. malíře Davida Hockneyho), roku 2001 dokončil portrét královny Alžběty II. Jeho metoda byla vyčerpávající, od modelek (u královny v tomto ohledu prý nepochodil) a modelů vyžadoval nezvykle mnoho vyčerpávajících hodin sezení a pózování.

V Londýně je k vidění kupříkladu raný olej *Dívka s růžemi* (1947–1948), na kte-

rém je zobrazena Freudova první manželka Kitty Garmanová (dcera jiného slavného britského umělce, sochaře Jacoba Epsteinova) během těhotenství. Kittyiny doširoka otevřené oči, pootevřená ústa s jemně vystrčenou bradou evokují psychické napětí, možná i strach z budoucnosti; postava navíc svírá křečovitě ruce s trny, které jí zřejmě rozdráží dlaně. Současně to je krásný a něžný portrét, připomínající klasické malby zvěstování. Ze stejného roku pochází kresba perem na papíře *Muž v noci* (autoportrét): stejný ostrý upřený pohled umělce, přesná linka a vytečkovaný stín a vlasy, připomínající techniku leptu, již se Freud začal hlouběji zabývat v 90. letech.

Portrét Davida Hockneyho, 2002, olej na plátně.

V olejomalbě *Nahý muž, pohled zezadu* (1991–92), což je portrét Freudova přítele, australského tanečníka Leigha Boweryho, je mužovo tělo ztvárněno „netanečně“, bez jakékoli idealizace. Monumentální nakloněná postava působí při vší své mase zranitelně, stejně jako slavné obrazy ze série nahých portrétů mohutné modelky a spisovatelky Sue Tilleyové. *Malířova matka při čtení* (olej z roku 1975) je považována za součást klasického kánonu portrétů matek od Rembrandta po van Gogha. Svou matku zachytil Freud jednak samostatně, jednak s autoportrétem v pozadí, jak

Dívka s fíkovým listem, 1947, lept na papíře.

nahý leží na posteli; zatímco z matky vyzařuje klid, ze syna spíše nervozita a napětí. Vystaven je i malířův poslední autoportrét z roku 2002, kdy mu bylo osmdesát. Umístil se před zeď se zkušebními vrstvami barev, z níž se postava vynořuje a současně je její součástí – tvář a žíly na ruce mají stejnou strukturu jako zeď.

Poslední autoportrét, detail, 2002, olej na plátně.

Výstava potrvá do 4. května a vyšel k ní rozsáhlý katalog. Více informací získáte na www.npg.org.uk. (am)

DVA POHLADY

Košice v rokoch 1940–1949 očami historičky a psychologičky

Dva pohľady na židovské Košice v 40. rokoch minulého storočia pomáhajú lepšie poznať a pochopiť holokaust, najmä však prvé týždne, mesiace a roky po oslobodení.

DEJINY

V rokoch existencie prvej ČSR (1918–1938) sa väčšina obyvateľov druhého najväčšieho mesta na Slovensku (vrátane židovskej komunity) hlásila k maďarskému jazyku a národnosti. Po viedenskej arbitráži (2. novembra 1938) veľká časť miest a obcí južného Slovenska patrila do Maďarska. Ako uviedla košická rodáčka Edith Eva Eger, príchod admirála Horthyho „na bielom koni“ do jej rodného mesta vnímalo vtedy šesťnásťročné dievča ako „návrät domov“, do sveta maďarského jazyka a kultúry. Začiatkom roka 1945 sa hojdačka vrátila späť do „československej“ polohy. Obyvatelia Košíc sa opäť ocitli v inom štáte a režime bez toho, aby opustili svoje mesto. (Výnimkou boli preživší Židia, ktorí absolvovali nedobrovoľný „výlet“ do niektorého z nacistických táborov.) Kvôli používaniu maďarského jazyka však československé orgány po oslobodení aj mnohých Židov účelovo zaradili do kategórie „nespoľahlivých“.

POHĽAD HISTORIČKY

Košická historička Patrícia Fogelová sa dlhodobo venuje výskumu židovskej komunity v mieste jej pôsobiska. Vo svojej najnovšej knihe *Návrat nespoľahlivých?* analyzuje situáciu preživších v rokoch 1945–1948. Text rozdelila do piatich kapitol (Koncept práce, metodológia, historiografia; Košice v rokoch 1945–1948; Židovská komunita v povojnových Košiciach; Očista spoločnosti a preverovacie procesy na lokálnej úrovni a napokon Lojalita preživších holokaust v Košiciach).

Pri spracovaní tejto faktograficky i emocionálne náročnej problematiky zvolila mikrohistorický prístup. Voľnú inšpiráciu podľa vlastných slov našla

v knihe Madeline Vadkerty *Slovutný pán prezident*. V nej autorka „prostredníctvom výskumu listov adresovaných Jozefovi Tisovi posunula poznanie holokaustu do o mnoho osobnejšej roviny“. Fogelová sa preto zamerala na žiadosti o pomoc, ktoré židovskí navrátilci adresovali miestnym úradom. Ako etnológ tento prístup vítam, lebo prepojenie historických postupov s poznatkami získanými metódou oral history je dôležité pre hlbšie pochopenie holokaustu a jeho následkov. S tým sa spája jedna z mála kritických výhrad. Autorka podľa môjho názoru svedectvá aplikuje v nedostatočnej miere, pričom uprednostňuje reinterpretáciu pred priamou citáciou.

Účelne využíva aj štatistické údaje. Zaujímavé podnety na zamyslenie ponúka tabuľka „Počet a pomer obyvateľov Košíc hlásiacich sa k slovenskej resp. maďarskej národnosti v rokoch 1941 a 1950“. V prvom prípade bol percentuálny pomer maďarskej a slovenskej príslušnosti 89,36 : 6,15 percenta, kým o deväť rokov neskôr bola situácia zásadne odlišná (2,63 : 93,50). Jedná sa o názornú ilustráciu „migrácie na mieste“, ktorá odráža vplyv politického vývoja spoločnosti na deklarovanú identitu obyvateľstva. K ešte lepšiemu pochopeniu tohto fenoménu by prispeli čísla z (jediného demokratického) sčítania ľudu v roku 1930. Vtedy sa k (česko)slovenskej národnosti prihlásilo 60,2 percenta košických obyvateľov, zatiaľ čo k maďarskej len 16,4 percenta... Povojnová tlač v súvislosti s týmito výkyvmi zmieňovala „národnostných chameleónov, ktorí nosia na rukávoch slovenskú trikolóru, avšak hovoria po maďarsky“ a Košice označovala za „chameleónske mesto“... S tým súviselo nariadenie národného výboru, že náhrobné nápisy môžu byť len v slovanských jazykoch, latinčine a hebrejčine.

Maďarsky hovoriacim obyvateľom v povojnových rokoch komplikovala život nedostatočná znalosť slovenčiny, ktorá bola dôvodom ich zaradenia do

kategórie nespoľahlivých; často to však úrady zneužívali ako zámienku, ktorá umožnila zabrať židovský majetok.

POHĽAD PSYCHOLOGIČKY

Za významnú pridanú hodnotu knihy považujem, že ma upozornila na memoáre košickej rodáčky (a známej americkej psychologičky) Edith Eger *Volba*. Ako som spomenul, príchod maďarskej armády a úradov privítala, postupne však na vlastnej koži spoznala antisemitizmus nového režimu. Proces vyradenia Židov zo spoločnosti vyvrcholil v lete 1944, kedy 16ročné dievča s rodičmi a sestrou deportovali do Osvěnci. Vo svojich memoároch rieši „pretrvávajúci stav medzi obzeraním sa späť a pohybom dopredu“. V takto vymedzenom priestore nezaprie psychologičku. V texte pocity a emócie často prevažujú nad strohými opismi utrpenia. Zdanlivo „mäkký“ prístup však prežitú hrôzu nezamlčuje ani nezjemňuje. Naopak, vytvára kontrast, vďaka ktorému čitateľ ešte intenzívnejšie vníma krutosť (a absurdnosť) táborového života, zážrak prežitia. Plasticky reflektuje sklamanie z politických a občianskych pomerov v povojnových Košiciach, dramatickú emigráciu z Československa, zložitú adaptáciu na život v USA. Napriek vyššiemu veku v novej domovine sa rozhodla študovať psychológiu. Vďaka svojim skúsenostiam a odborným vedomostiam sa dokázala nielen vyrovnáť s vlastnou minulosťou. Pomáhala aj iným preživším a každému, kto to potreboval.

ZÁVER ETNOLÓGA

Pohľady historičky a psychologičky ponúkajú viac než „len“ súbor zaujímavých informácií. Ilustrujú význam interdisciplinárneho vedeckého výskumu a dokumentujú, že traumy holokaustu dodnes ovplyvňujú (ochromujú) nielen preživších a ich potomkov, ale celú spoločnosť.

PETER SALNER

Fogelová, Patrícia: *Návrat nespoľahlivých? Lojalita, byrokracia a povojnové prežívanie holokaustu v Košiciach, 1945–1948*, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, v. v. i., Košice 2025. Cena neuvedená

Eger, Edith Eva: *Volba. Jedinečný príbeh o prežití holokaustu, prekonaní väzenia mysle a nájdění slobody bez ohľadu na minulosť*, Eastone Books, Bratislava 2018. Cena 14,95 EUR.

ON A ONA

O knize Macieje Zaremby Bielawského *Dům se dvěma věžemi*

Na obálce knihy *Dům se dvěma věžemi*, již nedávno ve skvělém překladu Jana Fabera vydalo ostravské nakladatelství Protimluv, vidíme pár: vysokého elegantního muže v širokých bílých kalhotách a o něco mladší štíhlou ženu v šatech se vzorem. Vypadají spokojeně a uvolněně, jdou Poznani, píše se rok 1949, za nimi v dálce jsou vidět domy, jimž chybějí kusy zdí. Je to pěkná momentka, dokonce optimistická, dvojice jako by se vzdalovala stopám války a kráčela s úsměvem ke společné budoucnosti. Polsko-švédský spisovatel a novinář Maciej Zaremba Bielawski odhaluje jejich životy, to, co společně procházce předcházelo a kam dospěla. Tihle dva jsou jeho rodiče, matka byla o celých dvacet let mladší než otec, ale ve skutečnosti ji to, co zažila za války, učinilo desetkrát starší, než byl její manžel. Nemohli mít odlišnější osudy a přes veškerou lásku (a se zásadním příčiněním Gomulkovy protizidovské politiky) se různice v pravý čas projevil.

Autor napsal literární reportáž, která má mnoho rovin: je o dějinách Polska a o tom, co znamená být Polákem, nebo lépe řečeno, považovat se za Poláka; je o jeho dětství a mládí, o životech jeho rodičů; je o vlastním zranění a pochopení toho, co se jeho rodičům a mezi jeho rodiči stalo, což v autorově případě nastalo o desítky let později, než s tím mohl něco dělat. Je také o emigraci a o polském vztahu k Židům, což je těžká otázka – a osud autorovy matky opět dokládá, že na ni nelze jednoduše odpovědět. A hlavně: je to krásná kniha, zcela se vymykající obvyklému žánru cesty k rodným kořenům.

DVA OSUDY

Dvě věže měl dům, ve kterém autor vyrostl. Narodil se roku 1951 v Kościanu a onen dům byl psychiatrickým sanatoriem, které řídil jeho otec Oskar Bielawski, narozený roku 1891. Pocházel z Gomelu, z kraje zvaného Polesí, z chudého šlechtického rodu. Vystudoval medicínu ve Varšavě, první světovou válku prožil jako lékař ruské armády na frontě a po návratu se začal naplno věnovat psychiatrii. Zbavil duševní nemoc stigmatu, s pacienty jednal s úctou a pochopením a stal se zaklada-

telem moderní polské psychiatrie. Roku 1929 se stal ředitelem zmíněného ústavu, z něhož vybudoval moderní klinické zařízení bez mříží na oken a svěracích kazajek, zato s promyšleným systémem terapie, včetně té rodinné. Byl také první, kdo v Polsku začal léčit alkoholismus.

Jako důstojník polské národní obrany šel v září 1939 do boje proti nacistům, byl raněn a padl do zajetí. Ocitl se v německém táboře pro zajaté vojenské šarže, který se řídil Ženevskými konvencemi. Nazývaly se oflagy (*Officierlager für kriegsgefangene Offiziere*) a autorův otec se dostal nejprve do oflagu II B (Arnswalde, polské Choczszno) a pak do tábora II D (Gross Born, Borne Sulimowo). Přežil v nich válku, aniž se dostal do styku s brutalitou, mohl tam provádět terapeutickou praxi pro „nemoc ostatních drátů“ či publikovat v táborovém tisku. Autora tento málo známý surreálný svět řádu uprostřed válečného šílenství zjevně fascinoval: pátral v archivech, hledal v otcových dokumentech, skládal kus po kuse mozaiku toho, jak dny v oflagu vypadaly. Připomíná, že v nich žili i zajatí židovští důstojníci, a také to, že s obyčejnými zajatými vojáky a poddůstojníky ve druhém typu tábora, stalagu (*Mannschafts-Stammlager*), se Němci opravdu nemazlili.

Do protikladu k tomu staví matčiny zkušenosti. Rodačka z Tarnówa Lila Immerdauer, jejíž otec byl místní soudce a přísný muž, se za holokaustu se svou matkou zachránila díky pomoci 36 osob (symboliku čísla 36 Spravedlivých autor nezmiňuje, ale v tomto případě je pozoruhodná). Jejich seznam našel po matčině smrti a zahrnoval mj. bezejmenného šéfa ukrajinské policie, sekretářku na gestapu v Brestu, plukovníka polské ilegální Zemské armády či polskou hraběnku a abatyše v klášteře. Na své cestě, stále na hranici života a smrti, prošly matka s dcerou ghetty v Kremenci, Lucku, Kovelu, Rožyšči a Brestu, pokaždé dokázaly se

zázračnou pomocí druhých uniknout. Část o paralelních osudech Oskara a Lily s matkou patří k nejsilnějším, autor je popisuje střídavě v krátkých úsecích ve vyrovnaném rytmu, který ještě umocňuje napětí a neuvěřitelný kontrast situací, které protagonisté za války zažívají.

ODSTUP

Lila svým synům o tom, že je Židovka, nikdy neřekla. Tedy řekla jim to až v prosinci roku 1968, kdy ji brutální státní antisemitská kampaň donutila bez jakéhokoli varování oznámit: „Odjíždíme. Jsem Židovka.“ Autor podrobně popisuje ponižující procedury před odjezdem, shánění desítek potřebných povolení na veškeré věci, které si chtěli vzít s sebou („až po poslední ponožku, propisku nebo ubrousek“). Ale i v tomto případě naráží na slušnou ministerskou úřednici, která jim v jedné chvíli pomůže překonat jednu z tisíce překážek. Otec odmítá z Polska odjet, a tak poslední kontakt s ním má syn pouze v dopisech, jejichž závažnost a zoufalství si uvědomuje až dlouho po Oskarově smrti (zemřel roku 1973).

Maciej Zaremba Bielawski napsal svou čtenáři i kritiky ceněnou knihu novinářským stylem, jehož brysknost brání jakýmkoli náznakům sentimentu. Napsal ji v jazyce země, která jeho, jeho bratry, matku a babičku přijala, tedy švédsky. Do češtiny však byla přeložena z polského překladu, a to na přání autora, který převod Jana Fabera autorizoval.

V Praze knihu v únoru uvedl a na otázku, proč ji nenapsal rovnou polsky, odpověděl, že švédština mu umožnila udržet si od náročného tématu odstup. Odstupu napomáhá i to, že o sobě mluví v textu ve 3. osobě: jako by sám sebe pozoroval z dálky prostoru a času, snažil se co nejpřesněji (ale jak přiznává, možná ne úplně věrně) rekonstruovat své pocity a jednání, stejně jako to činil u svých rodičů.

ALICE MARXOVÁ

Maciej Zaremba Bielawski: Dům se dvěma věžemi. V překladu Jana Fabera vydalo nakladatelství Protimluv. 320 stran, dop. cena 399 Kč.

Z PRAHY DO JERUZALÉMA A ZPĚT

Ukázka ze vzpomínek estetika a novináře Tomáše Kulky

Kniha vzpomínek českého estetika a novináře TOMÁŠE KULKY (1948), syna historika holokaustu Ericha Kulky, pokrývá období let 1972 až 2000. Tomáš Kulka přijel do Izraele roku 1972, předtím žil v Anglii, kam odešel z Československa po sovětské okupaci v roce 1968. V Británii studoval filozofii (u Karla Poppera) a ekonomii na London School of Economics. V Izraeli pokračoval ve studiích filozofie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě (Ph.D. 1986) a pracoval jako zpravodaj Svobodné Evropy pro Blízký východ (1973–1991). Na Hebrejské univerzitě přednášel logiku, dějiny moderní filozofie, filozofii vědy a estetiku. V roce 1988 přešel na Telavivskou univerzitu. V letech 1992–1995 přednášel také (jako hostující profesor) na Středoevropské univerzitě v Praze. Od roku 1996 působí na katedře estetiky FF UK v Praze. Je autorem knih Umění a kýč (Torst, 1994, 2000, 2014) a Umění a jeho hodnoty (Argo, 2018).

Kulkovy vzpomínky Z Prahy do Jeruzaléma a zpět zachycují války a politické zvraty v Izraeli, počínaje jomkipurovou válkou v roce 1973, v závěru pak popisuje krach mírových jednání v Camp Davidu, eskalaci násilí v důsledku sporu o svrchanost Jeruzaléma a Chrámové hory a trauma po atentátu na Jicchaka Rabina. Memoáry se živým způsobem zabývají dynamikou izraelské společnosti, přičemž nelze přehlédnout Kulkovu perspektivu sekulárního intelektuála, jenž se sarkasmem sleduje vliv ultraortodoxního judaismu ve Svaté zemi. Ti, kdo si pamatují Kulkovy reportáže z devadesátých let pro týdeník Respekt či Lidové noviny, vědí, že znalost země, jejich obyvatel (včetně mnoha vrstevníků, emigrantů z Československa) a politických souvislostí se mísí s ironií a vtipem, s nímž téma Izraele většinou spojováno nebývá.

Knihu s fotografiemi Karla Cudlína vydává v dubnu nakladatelství Torst v Praze. Naše (pro Rech mírně krácená a upravená) ukázka je z 2. kapitoly první části.

MOBILIZACE NENÍ NUTNÁ, 5. ŘÍJNA 1973

Z našeho domečku na hoře Skopus jsme vyjeli už v poledne, abychom se dostali k Haasům ještě před vypuknutím svátku.

„Hodláš se postit?“ ptala se Eva, když jsme usedli do autobusu. Minulý rok jsem

se postil. Dokonce jsme šli s tátou z předměstí Kirjat Jovel pěšky přes celý Jeruzalém ke Zdi nářků. Eva, která loni Jom kipur trávila s rodinou právě v Kirjat Šaret, se nepostila. Trochu mě to udivilo, protože jsem si z jejího vyprávění pamatoval, že v Praze dodržovali všechny židovské svátky, dokonce ani neměli na Vánoce stromeček. Její sestra Věra, která na židovství konvertovala, měla s Tomášem Haasem ortodoxní svatbu ve Staronové synagoze. (...)

Foto Karel Cudlín.

Vyprávěl jsem jí, jak jsem se na Jom kipur vždycky postil. Byl to jediný svátek, který jsem světil. Dodržoval ho totiž můj otec, s kterým jsme chodili, jak bylo i mezi ne příliš zbožnými či asimilovanými Židy v Praze zvykem, na modlitbu Kol nidrej do synagogy v Jeruzalémské ulici. Dobře si na to pamatuji již z útlého dětství, protože zpátky jsme museli jít pěšky, což bylo do Holešovic daleko a mě bolely nožičky.

„Chceš se teda postit?“ ptala se Eva. „Nevím. Nepít a nekouřit asi stejně nevydržím.“ Na jednu stranu jsem nechtěl porušit svůj zvyk, který, jak mi to od dětství vštěpoval tatínek, dodržovali naši předkové za všech okolností po tisíciletí. Jednou mi vyprávěl, že na Jom kipur nejedl ani v Osvětím. Na druhou stranu jsem si říkal, že tím, že žiji v Izraeli, jsem už pro to své pofiderní židovství udělal dost.

„A co ty?“ ptal jsem se Evy.

„Hm,“ zamyslela se. „To bude záležet na tom, jestli bude vařit Věra, nebo máma.“

Sestra a maminka se ve vaření střídaly. Jeden šábés vařila Věra, druhý maminka. Věra vařila skvěle, s matkou to bylo horší. Eva to ilustrovala tím, jak ráda chodila na základce do školní jídelny. Zatímco jiné děti ohrnovaly nad jídlem ze školní kuchyně nos, pro Evičku to byly nevídané hody. Taky hned přibrála.

Na autobusovém nádraží šla Eva koupit Davidkovi, který byl u nás na návštěvě přes víkend, slíbenou zmrzlinu, a já jsem šel obstarat noviny a cigarety. Měli jsme štěstí; za pár minut nám jel přímý autobus do Holonu.

Na nástupišti byla ale dlouhá fronta, takže nebylo jasné, jestli se do autobusu dostaneme. Pomalu jsme se blížili ke dveřím, ale autobus byl už dost plný.

Nakonec jsme všichni našli v autobusu místo, takže vše dobře dopadlo. Eva a malý Davídek řekli, že si zdímnou, tak jsem si z tašky vzal *Jerusalem Post*.

Jerusalem Post je liberálně levicový deník, který většinou kritizuje nejen názory pravice, ale i vládní politiku sociálních demokratů. Tentokrát se však ve svém úvodníku pravice zastal.

V Egyptě i v Sýrii se už týden konaly manévry, jejichž průběh Izrael bedlivě sledoval. Hlavní myšlenkou článku bylo, že kdyby Izrael vrátil území dobytá v šestidenní válce, jak požadovala levice, musel by nyní mobilizovat. To by nebezpečně zvýšilo napětí v celé blízkovýchodní oblasti. Navíc by mobilizace ochromila izraelskou ekonomiku, která se i tak nyní nachází v krizi.

Po cestě Eva nahlas uvažovala o tom, jak to tam ta její rodinka může vydržet. Kirjat Šaret bylo opravdu neobyčejně ošklivé sídliště, předurčené k tomu, aby se z něj stal slum. Několik řad stereotypních čtyřpatrových panelákových krabic, uprostřed placaté nákupní centrum, okolo jen pískové duny. V Praze měli v Dejvicích krásný čtyřpokojový byt. Tady se pětičlenná rodina tísnila asi na pětáctýřiceti metrech čtverečních. Paní Kollertová sice s Haasovými nebydlela – měla v nedalekém Holonu malý dvoupokojový byteček. Domů však prakticky chodila jenom spát, protože se Věře, která pracovala na klinice

v Javne jako laborantka, starala o děti a domácnost.

IMANUEL

Když jsme dorazili, Haasovi právě jedli. Děti zlobily, paní Kollertová je okřikovala a Věra občas uštědřila políček, když babičce obzvláště drze odmlouvaly. Tomáš, který měl z koncentráku pocuchané nervy, občas vykřikl nebo se hystericky zasmál.

Paní Kollertová si stěžovala, jak se k ní Tomáš chová, a my jsme se ho s Evou snažili omlouvat jeho nelehkým dětstvím. Jako další důkaz toho, že se jí Haasovi, respektive Tomáš, chtějí zbavit, uvedla paní Kollertová, že ji přemluvili, aby odpověděla na inzerát v seznamce. Eva o tom již od Věry něco věděla a po ujišťování, že to přece vůbec neznamená, že se jí chtějí zbavit, a že je nanejvýš rozumné, aby si někoho našla, se začala zvědavě vyptávat.

Po delším otálení řekla paní Kollertová, že pan Weinroth je bankovní úředník, původem z Podkarpatské Rusi a dělal dojem slušného člověka. Před čtrnácti dny se v Tel Avivu sešli v kavárně Roval a příjemně si popovídali. Je vdovec, má dvě dospělé děti, které již mají své rodiny.

„A co dál?“ ptala se zvědavě Eva.

Babička mlčela.

„A od té doby jste se neviděli?“ vyzvídala.

„Viděli,“ řekla nejistě paní Kollertová po delším váhání.

„Tak povídej. Co bylo dál? Kam jste šli podruhé.“

„Do kina,“ řekla paní Kollertová se zřetelnými rozpaky. Eva nevěděla, jak si ty rozpaky vysvětlit.

„On tě v tom kině obtěžoval?“ zeptala se.

„Ale né, neobtěžoval,“ odpověděla paní Kollertová. Její rozpaky však nezmizely.

„A na co jste šli?“ zeptal jsem se, abych trochu odlehčil téma. Ze zoufalého výrazu paní Kollertové jsem ale pochopil, že se můj úmysl minul cílem.

„Ten film se jmenoval *Emmanuelle*,“ řekla po chvíli.

Toto soft porno jsme s Evou shodou okolností viděli v Londýně. Paní Kollertová byla distingovaná dáma. Její tatínek byl za první republiky komerční rada. Babička mluvila francouzsky, uměla háčkovat dečky i vyšívat. Zhlédnout takový film pro ni muselo být, když ne skutečným utrpením, tak alespoň společensky naprosto nepřijatelné.

„On vás vzal na *Emmanuelle*?“ otázal jsem se pohoršeně.

Paní Kollertové vyhrkly slzy do očí.

„No tak, mami!“ řekla Eva a pohladila ji po rameni. Paní Kollertová začala vzlykat. „Ten film jsem vybrala já,“ vykoktala ze sebe a sklopila hlavu.

Foto Karel Cudlín.

Celá záležitost byla v podstatě prostá. Podezřívát paní Kollertovou, že by záměrně vylákala bankovního úředníka na erotický snímek, byl evidentní nesmysl.

Když se pan Weinroth s paní Kollertovou v kavárně Roval loučil, navrhl, že by mohli jít příště do kina. Paní Kollertová svolila a pan Weinroth řekl, ať film vybere ona, protože on do biografu chodí jen zřídkka a ve filmech se nevyzná. Paní Kollertová souhlasila, spoléhaje na to, že jí Věra s Tomášem poradí. Zakoupila víken-

Foto Karel Cudlín.

dovou přílohu deníku *Ma'ariv* a po šábe-sové večeři požádala, aby jí přečetli názvy filmů, které hrají v telavivských kinech. Tituly indikující science-fiction byly automaticky vyloučeny, jakož i všechny filmy indické, turecké a izraelské. Zbylé názvy se probíraly dle jejich sémantických konotací. Když došlo na *Emmanuelle*, která se v hebrejské transkripci píše *Imanuel*, ptala se paní Kollertová, o čem by to tak asi mohlo být. Tomáš Haas jí název lingvisticky zanalyzoval: „Imanu“ znamená „s námi“ a „El“ je Bůh, takže to musí zna-

menat „S námi je Bůh“. Proti náboženským tématům paní Kollertová nic neměla. V konkurenci s tituly *Dirty Dozen*, *Maxim Goes Wild* či *Sexy Afternoon* musel titul *S námi je Bůh* zvítězit.

VYPUKLA VÁLKA

Eva, která se obávala maminciných amuletů i jakékoli jiné verze možných snídanových pokrmů, utrousila něco o tom, že se na Jom kipur postím, takže jsme šli rovnou k Haasům. Paní Kollertová šla pak s dětmi a se psem Nikim na procházku, takže byl v domě klid. Když jsme posléze zasedli ke stolu, vyzvala paní Kollertová Davidka, aby vyprávěl o svých zážitcích z Jeruzaléma. Davídek začal nadšeně povídat o Starém Městě, o Zdi nářků, kam mezi kamenné kvádry vsunul své psaníčko s přáním, které nikomu neprozradí, a o biblické zoologické zahradě, kde šimpanz Abrahám kouřil cigarety a nonšalantně odklepával popel do popelníku. My jsme se už mezitím pustili do polévky. Hned po první lžici bylo zřejmé, že Věra nevařila. Bylo jasné, že porušení půstu bylo osudnou chybou.

Odpolední pohoda byla však záhy přerušena ječivým houkáním sirén protiletectvého poplachu. Jedna siréna jako by ječela hned vedle domu, další dvě, vzdálenější, navazovaly ve zpožděné fázi o něco tlumeněji. Jako by doplňovaly tu první coby druhý a třetí hlas. Netušil jsem, co se děje, ale kvílení sirén bylo tak zlověstné, že mi naskočila husí kůže. Vyklonil jsem se z okna, odkud bylo vidět na hlavní třídu. Po ulicích jezdila osobní auta a před synagogou stály vojenské nákladáky. Na jejich korby nasedali muži, kteří vycházeli ze synagogy s tality a modlitebními knížkami. To vypadá na mobilizaci, řekl jsem si v duchu. Zapnul jsem rádio, ale ozval se jen monotónní pískavý tón. Bylo nalaďeno na stanici Hlas Izraele. Kroutil jsem nervózně knoflíkem sem a tam. Samé hluché izraelské stanice nebo vysílání arabské, kterému jsme nikdo nerozuměli. Konečně se mi podařilo vyladit BBC: „Egyptské síly překročily Suezský průplav a syrská armáda postupuje na Golanské výšiny. Izraelská vláda situaci podcenila a její armáda teprve nyní mobilizuje své záložní síly.“

Než se Tomášovi podařilo vyladit Deutsche Welle, rozezněly se sirény podruhé. Paní Kollertová, která pamatovala druhou světovou válku, začala hbitě stahovat z postelí deky a házet jídlo z ledničky do nákupních tašek. Máme jít do krytu? (pokračování na str. 20)

KANÁLKA

O slavné zahradě na hranici Vinohrad a Žižkova

Za Josefa II. začali šlechtici otvírat své zahrady pražským občanům. Na hranici Vinohrad a Žižkova se nalézala rozlehlá zahrada, Kanálka. Byla vybudována koncem 18. století a od samého začátku nesla jméno podle svého zakladatele.

Velmistr svobodných zednářů hrabě Josef Emanuel Malabaila de Canal, bohatý italský šlechtic žijící v Praze, skoupl několik vinic a usedlostí nalézajících se nad dnešním hlavním nádražím až po náměstí Jiřího z Poděbrad a nechal tu vybudovat výstavní botanickou zahradu. Po smrti hraběte Canala byla zahrada několikrát prodána, v roce 1884 zrušena a postupně (1901–1903) rozparcelována na stavební pozemky. Připomíná ji její bývalá součást – Riegrovy sady (a v nich obelisk s ptačím reliéfem) – a název ulice U Kanálky.

Od samého začátku, od roku 1791, byla Kanálka pro Pražany čímsi mimořádným. Byl tu krásný park s okrasnými, stromy, keři a květinami. Byly tu voliéry s exotickým ptactvem, romantická poustevna a malá rozhledna, zahradní pavilony, studánky, malé bludiště. Byl tu postaven malý pokusný cukrovar, v němž se univerzitní profesori věnovali novince, výrobě cukru z řepy. Nechyběla ani stanice pro chov ušlechtilého dobytka. Byl tu botanický ústav, v němž se šlechtily nové plodiny, mimo jiné brambory, v té době v českých zemích ještě nepříliš rozšířené, či červená řepa.

Zahrada byla obehnaná zdí a její hlavní vchod byl z Vozové ulice. Zprvu se do ní smělo zdarma, když ale návštěvníci začali ničit vybavení a otrhávat rostliny, vstup se reguloval vstupenkami.

Hrabě Canal miloval hudbu, podporoval pražský sirotčinec i chudobinec, dotoval pražské studenty, vědce, hudebníky, vdovy, nezaměstnané. Vi se, že do Kanálky, v níž se konaly i hudební slavnosti, zavítali například císař František I., spisovatel Washington Irving, a především Wolfgang Amadeus Mozart. Hrabě měl ovšem jednu slabost: nesnášel Židy. Nedávno byla opravena originální tepaná brána do Kanálky, na níž původně visela

tabule se slovy „Židům a psům vstup zakázán“. Důvod pro Canalovu nenávisť vůči Židům není dle *Stručného všeobecného slovníku věcného* znám. Na některých vyobrazeních zahrady ale pobíhají psi, takže není zcela jisté, jak přísně se zákazy vyvěšené na bráně dodržovaly...

Zahrada zmizela a s ní i tabule (protižidovské zákazy se ovšem objevily znova).

Obelisk s ptačím reliéfem. Foto archiv.

vu). Po zrušení se nějakou dobu uvažovalo o místě jako o jedné z možných lokalit pro založení zoologické zahrady. Pro milovníky fotbalu je snad zajímavé, že ve sportovním klubu Slavia fotbalisté zahájili aktivitu v roce 1895 a hrávali mimo jiné na hřišti bývalé Kanálky.

V roce 1946 píše rodák z pražských Královských Vinohrad spisovatel František Langer (1888–1965) ve svých vzpomínkách: „Kousek dál byly vlhké louky, kde v mokřinách jsem lovil salamandry a pak si je choval doma ve sklenici od okurek. Ještě mezi ulicemi byly sady a zahrady. Taková Kanálka s obrovskými stromy a houštěmi křovin, s obelisky, s poustevnou, studánkou a s altány byla už asi v pozvolném rozkladu, ale pořád to byl nádherný sad, zářící zeleň a voňavě dýchající stín... Můj příkop s čolky, kteří měli růžová břiška a něžné pacičky, byl jednoho léta zavezen špinavou skládkou z pražských bouraček, tamhle ta pole zůstala na podzim nezorána, protože byla rozprodána na parcely, a patřilo téměř k pýše vinohradské podnikatelské schopnosti, jak rychle celá ta krása Kanálky zmizela v základech nové činžákové čtvrti...“

VĚRA TRNKOVÁ, Heidelberg

Kanálka a její skleníky, dobová ilustrace.

Z PRAHY DO JERUZALÉMA A ZPĚT

(dokončení ze str. 19)

Než byla otázka rozhodnuta, zazněla další siréna ohlašující konec poplachu. To už se z rádia ozvala armádní stanice Galej cahal, která jako první porušila zákaz vysílání. Nebyly to však souvislé informace o tom, co se děje, ale jen kusá sdělení. „Sirény protiletectvé obrany nejsou cvičením, ale skutečnou výzvou, aby civilní obyvatelstvo sestoupilo do protiletectvých krytů.“ Další zpráva se omezila na konstatování, že egyptské jednotky napadly izraelské pozice na Sinaji a na několika místech překročily Suezský průplav a že Sýřané zaútočili na Golanských výšinách. Když jsem se podíval z okna, viděl jsem, že osobních i nákladních aut na ulicích přibývalo, z okolních domů vybíhají muži a spěšně do nákladňáků nasedají. V pět hodin vysílal rozhlas výzvu, aby občané zatemnili okna. To nás znepokojilo. Znamená to, že izraelské letectvo nemá situaci pod kontrolou? Ještě větší strach v nás vyvolalo doporučení, vysílané o hodinu později, abychom polepili všechna okna lepicí páskou. Co se, proboha, děje? Očekává se bombardování měst? To přece není možné. Kde je všemohoucí izraelské letectvo?

Mezitím krátce promluvila z rozhlasu ministerská předsedkyně Golda Meirová. Moc toho ale neřekla. Omezila se na krátké sdělení, že ve dvě hodiny odpoledne „překročily Egypt a Sýrie linie příměří a zahájily nepřátelské akce na zemi i ve vzduchu“. Moc chytří jsme z toho nebyli. Mluvila ale klidně a rozvážně a její hlas nás trochu uklidnil. Po dalších kouscích klasiky oznámil armádní rozhlas, že v devět hodin večer promluví na tiskové konferenci ministr obrany Moše Dajan. Vážná hudba pak byla přerušena výzvou občanům, aby nepoužívali telefon, „pokud to není absolutně nutné“. Linky byly v důsledku mobilizace přetíženy. To mi udělalo čaru přes rozpočet, protože jsem se právě chystal k sousedům (Haasovi telefon neměli), abych zavolaal tátovi do Jeruzaléma. Chtěl jsem ho požádat, aby za mě udělal reportáž pro Svobodnou Evropu. Sesedli jsme se kolem televize a čekali na Dajanův projev. Děti nezlobily. Asi nějak vycítily mimořádnost situace. Věra je nechala, aby se dívaly s námi. Do školky zítra nemusely, v rozhlase mezitím oznámili, že budou školy i školky zavřené.

IZRAEL: O co se válčí v Íránu

Loni v červnu proběhla krátká, leč intenzivní válka v Íránu. Izrael nasadil své celé letectvo, a když se nakonec zapojily americké stroje B2 s těžkými bombami, schopnými ničit centra jaderného vývoje hluboko v podzemí, bylo hoto-vo. Nebo to tak aspoň vypadalo. Po 12 dnech. Proto se té válce říká dvanáctidenní.

Tím překvapivěji působí společný izraelsko-americký útok na Írán, který začal 28. února. Ale i nejjistěji. Nejsou zveřejněny, ba snad ani určeny válečné cíle a v březnu se nedalo odhadovat, jak dlouho tato válka potrvá.

NENÍ TO JAKO LONI V ČERVNU

Nelze tu aplikovat zkušenosti z června 2025. Nynější válka je od počátku společná, izraelsko-americká. Od začátku je jasné, že zasáhne celý region. Írán vede raketové protiútoky nejen na Izrael, ale ještě víc na území arabských států u Peršského zálivu, spojenců USA.

A pak je tu věc, která si zaslouží zvláštní zmínku. Vojen-sky podceňovanému Íránu se podařilo zablokovat Hormuzský průliv, úzké hrdlo do Peršského zálivu, kudy proudí pětina globálního transportu ropy a plynu převážených tankery. Postihuje to hlavně Asii včetně Číny. Zda z toho bude globální „ropný šok“ (jako ty v letech 1974 a 1979), je těžké odhadnout, ale že ceny u benzino-vých pump stoupají, bylo zřejmé i v Česku už v polovině března.

To jsme někde úplně jinde než loni v červnu. Tehdy otázka zněla, kdy skončí nálety na Írán. Skončily po 12 dnech, aniž by pohnuly světem. Nyní, i kdyby nálety skončily dříve, než vyjde toto číslo *Rch*, se svět do běžných kolejí rychle nevrátí.

I proto zatím nelze říci, jaké jsou válečné cíle nebo jak se vyvíjejí. Zda úplně zničit jaderné a raketové kapacity Íránu. Nebo svrhnout teokratický režim ajatolláhů. Nebo vrátit svět a jeho energetický „krevní oběh“ do normálu.

S tím souvisí i otázka, zda a v čem se liší válečné cíle Izraele a USA v jejich společné operaci. V potřebě zničení jaderné a raketové kapacity Íránu se lídři Netanjahu a Trump shodují. Ale stále

více sílil pocit, že skutečnou potřebu změnit režim v Teheránu má jen Netanjahu. Ale to vlastně není tak důležité, neboť pomocí náletů se to udělat nedá a pozemní vojsko ve velkém měřítku do Íránu nikdo nepošle.

„JSTE ROZMAZLENÉ PRIMADONY“

Co se o válce dozvídáme z médií? Za pozornost stojí postřehy Andrewa Foxe, Brita, vojáka ve výslužbě, analytika, jenž se soustředí na Blízký východ a publikuje na webu Substack. V textu *Přestaňte vyhlašovat výsledek války v Íránu* píše: „Nemám trpělivost s ana-

Írán zablokoval Hormuzský průliv. Ilustrační foto.

lytiky, kteří každý konflikt proměňují v závod o vyhlášení vítězství či katastrofy dříve, než se skutečně odehraje.“ Pro něj je většina válečných komentářů politika maskovaná vojenským jazykem. Autoři míří k tomu, co si přejí. Aby byl Trump zostuzen, nebo očištěn, aby byl Izrael odsouzen, nebo oslavován.

On sám uvažuje takto. S jistotou lze říci, že Trumpova vláda je nedůsledná a že Washington i Jeruzalém nemají definované jednotné válečné cíle a strategii odchodu. Že takticky vzato byla letecká kampaň brilantní, ale na strategické úrovni vládne nejistota, zda ta válka nespustí světovou ekonomickou krizi.

K počátku války a íránské blokády Hormuzu Fox píše: „Neschopnost synchronizovat leteckou kampaň s námořní bezpečností byla ohromující chybou v operačním plánu. Je to chyba téměř katastrofální, která se bude studovat na válečných školách ještě desítky let.“

Ale celkový dojem shrnuje takto: „Co se týče Íránu, zatím nebylo rozhodnuto nic zásadního. Kdokoli tvrdí opak, dělá příliš brzké závěry.“ Snad tento postřeh vydrží do dubna.

Z Izraele zaujmou postřehy rázu společenského a psychologického. Třeba z webu Times of Israel. Ben Sales v článku *Válka de luxe* vysvětluje, proč má válka tak silnou podporu Izraelců (přes 80 procent populace a přes 90 procent u židovské populace, což kontrastuje s podporou války v USA, kde se pohybuje kolem 30 procent).

Ilustruje to vystoupením psychoanalytika Jorama Jovela. Šel do televize na debatu a uprostřed rozhovoru obvinil část společnosti, že je „bandou rozmazlených primadon“. Pak řekl: „Dámy a pánové, musíte líbat nohy letectvu. Musíte se probudit, poděkovat. Taková válka tu nikdy nebyla. Letectvo, piloti a velení domácí fronty vám dávají válku de luxe.“

Co ho tak rozčílilo? Poznámky lidí skuhrajících na poplachové sirény. Na to, že i v centrálním Izraeli, tedy kolem Tel Avivu, jsou tiché noci jen vzdálenou vzpomínkou. Když se to srovná s tím, že za tři týdny války Izrael ztratil „jen“ 28 lidských životů (z toho čtyři vojáky), působí takové

stížnosti nemístně.

Ze svého pohledu to líčí socioložky Tamar Hermannová a Dahlia Scheindlinová. Ekonomická situace je podle nich dobrá, funguje lékařský systém, veřejná doprava, obchody jsou plné jídla, jen školy jsou zavžené. Lidé to vše berou vážně hlavně proto, že věří tomu, že íránská hrozba je skutečná, nikoli propaganda vlády.

Tato válka se v jedné věci silně liší od toho, co Izrael zažíval od útoku Hamásu 7. října 2023 a války v Gaze. Tehdy začala kritika Netanjahuovy vlády za zanedbání, která k pogromu vedla. I za to, že dosud neproběhlo zásadní vyšetřování průšvihů (své interní vyšetřování provedla jen armáda). Ale jde-li o Írán, tam většina Izraelců Bibimu, jenž varování před íránskou hrozbou zasvětil celou svou kariéru, důvěruje. Přestože právě on loni řekl, že červnová válka v Íránu je „historickým vítězstvím“, jež „potrvá po generace“. Inu, umí v té politice chodit.

ZBYNĚK PETRÁČEK

PESACH V TŘEBÍČI ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Rukopis za pohádkovou sumu vydražili potomci slavného bankéře Alphonse Rothschilda, jehož dům nacisté vyplnili v roce 1938. Právě tehdy slavnou a nádherně zdobenou modlitební knihu ukradli. Draky a jednorožce by v modlitební knize moc lidí asi nečekalo, ale šest set let starý rukopis známý jako *Rothschildův vídeňský machzor* je jich plný. Kniha přežila epidemie, pogromy i nacisty, a nakonec se vrátila do rukou potomků původního majitele. Ti se ji rozhodli vydražit, což se jim extrémně vyplatilo – kupec za ni v aukci zaplatil neuvěřitelných 6,4 milionu dolarů, tedy asi 150 milionů korun.

Ilustrace z Rothschildova machzoru.

Rukopis v roce 1842 koupil v Norimberku bankéř Salomon Mayer von Rothschild a doplnil ho rodovým erbem a hebrejským věnováním pro svého syna. V jeho rodině pak machzor zůstal až do roku 1938, kdy vídeňský palác Alphonse Rothschilda ve Vídni vyrabovali nacisté. Knihu ale naštěstí nezničili, jen ji převezli do Rakouské národní knihovny, kde zůstala desítky let. Teprve v roce 2021, když Židovské muzeum ve Vídni otevřelo výstavu o vídeňských Rothschildech a rukopis si do ní z národní knihovny vypůjčilo, začal se jeho původ zase řešit. (Zoom.iprima.cz, 3. 3.) ■■ Pravým symbolem Turína je Mole Antonelliana, gigantická stavba, která byla postavena v poslední třetině 19. století. Původně byla projektována jako synagoga, ale protože ji architekt Alessandro Antonelli – k nelibosti židovské obce – neustále zvyšoval (z původně zamýšlených 47 metrů se vyšplhala nad sto, což neúnosně zvyšovalo i náklady), byly práce pozastaveny. Město nakonec nedokončenou stavbu od židovské obce odkoupilo a v roce 2000 v ní zřídilo velkoryse pojaté Muzeum kinematografie. Tato 167 metrů vysoká dominanta Turína, nejvyšší zděná stavba v celé Itálii, uvnitř skrývá jednu z největších filmoték na světě. Neobvyklým zážitkem je návštěva vyhlídkové terasy na věži, odkud uvidíte Turín jako na dlani. Z přízemí vás sem vyveze prosklený výtah, který se vznášá

nad celou filmovou expozicí. (Vlasta, 4. 3.) ■■ Autentickou památku na novinářku, spisovatelku a překladatelku Milenu Jesenskou, jež zahynula v roce 1944 v koncentračním táboře Ravensbrück, včera představili zástupci Literárního archivu Památníku národního písemnictví.

Instituci ji loni předal zástupce pražské židovské rodiny Arno Pařík. Kuffík byl v držení rodiny od roku 1940, kdy ho domů z vězení na Pankráci přinesla dárcova matka Božena Paříková. Paříkovou nacisté věznilo spolu s Jesenskou, která však musela jet na výslech do Drážďan. Na cestu jí nestačil vlastní malý kufřík, a proto ho Jesenská s Paříkovou vyměnila za její větší. Arno Pařík památníku sdělil, že kufr byl od té doby v pražském bytě. Historii podle archiváře Literárního archivu PNP Petra Kotyky ověřili v protokolech z německých věznic. Kuffík Jesenská zřejmě užívala dlouho, protože na jeho boku jsou nálepky z vídeňských hotelů, v nichž Jesenská pobývala po první světové válce. „Jde o předmět dotýkaný Milenou Jesenskou. Mít takový ve výstavě je velmi atraktivní,“ řekl Kotyk. Nevyloučil, že se kufru mohl dotýkat i pražský německy píšící židovský spisovatel Franz Kafka, který byl jejím přítelem. Mohl ho třeba Jesenské nést. (Právo, 6. 3.) ■■ Malebnou Sušici na Plzeňsku jistě znáte jako „město sirek“. Málokdo ale ví, že důležitou kapitolu její historie psala také židovská komunita. Její stopy dnes připomíná především starý židovský hřbitov ukrytý u městských hradeb. Najdete ho jen kousek od náměstí Svobody, mezi městskými hradbami, říčkou Volšovkou a ulicí Příkopy. Přestože leží téměř v centru města, působí jako tichá a trochu skrytá místo. Za kovanou brankou se rozprostírá malý areál se starobylými náhrobkami, které vytvářejí jedinečnou atmosféru.

Dochovalo se zde zhruba 150 náhrobních kamenů, nejstarší pochází z počátku 18. století. Mezi pohřbenými je například Bernard Fürth, podnikatel, který stál u zrodu sušického sírkařství. Nad vstupem uvidíte kamennou lunetu s vytesanou menorou, která připomíná někdejší židovské obyvatele Sušice i jejich tragický osud během druhé světové války. (Fajn výlety.cz, 6. 3.) ■■ Tradiční židovské přání k narozeninám „Až do sto dvaceti let!“ symbolizuje ideál dlouhověkosti, naplnění životního úkolu a dovršení existence. Stejnomená publikace přináší fotografie Jindřicha Buxbauma zachycující muže a ženy, kteří překročili věkovou hranici 100 let a jejichž životní dráha byla spojena s tragickou zkušeností šoa. „Jakkoli jsme se snažili, aby hlavním tématem nebyl holokaust, ale nešlo to jinak,“ uvedl spoluautor knihy Daniel Soukup. „Zkušenosti z druhé světové války a perzekuce Židů v českých zemích a na Slovensku nelze obejít, jsou to klíčové okamžiky, které ovlivnily celé životy osob vyobrazených v knize i jejich děti.“ (ČRo Vltava.cz, 11. 3.) ■■ Velikonoce na Vysočině mají mnoho podob. Od tradičních jarmarků a řemeslných dílen přes duchovní zastavení až po hravé rodinné programy v ulicích měst. Letos kraj zve na pestrou směs akcí, které propojují historii, folklor i současnou zábavu. Zajímavostí je, že jarní křesťanské

Turínská Mole Antonelliana. Foto archiv.

Velikonoce se tentokrát časově překrývají také se židovským svátkem Pesach, jenž dodává svátečnímu období další kulturní rozměr. Ten si připomenou v Třebíči. (inback.cz, 16. 3.) ■■ Město Polička se rozhodlo postupně vzdát úctu položením Kamenů zmizelých 33 bývalým židovským spoluobčanům, kteří se už z koncentračních táborů do Poličky nikdy nevrátili. Celkem již bylo v letech 2022–2025 v poličských ulicích odhaleno 30 kamenů. Poslední tři se objeví v Šaffově ulici před domem č. p. 91 za Arnošta Ostrého a před domem č. p. 218 ve Štřítežské ulici za dva členy rodiny Beranovy, otce a syna Emanuela a Viléma. Po odhalení kamenů bude následovat pietní akt na centrálním hřbitově v Poličce s odhalením nového pomníku obětím holokaustu. (ČTK, 17. 3.) (jd)

MEIR LUBOR DOHNAL

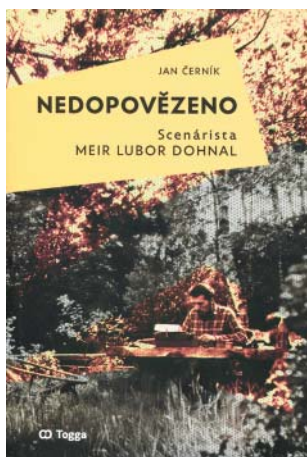
Deset kapitol o scenáristovi, jeho díle a o scenáristice vůbec

Je zajímavé, že když se mluví nebo píše o scenáristovi a filmaři Luboru Dohnalovi, prakticky vždy se setkáme s konstatováním, že se jedná „o výraznou, byť méně známou“ postavu československé nové vlny. A přitom se Dohnal scenáristice a filmu věnoval (a stále věnuje) po celý život. Letos v květnu mu bude rovných 88 let.

Historici zabývající se filmem celkem shodně datují československou novou vlnu do období mezi počátky 60. a 70. let minulého století. Zahrnuje generaci československých filmových scenáristů a režisérů, jako jsou Miloš Forman, Věra Chytilová, Ivan Passer, Jaroslav Pappoušek, Antonín Máša, Pavel Juráček, Jiří Menzel, Jan Němec, Ester Krumbachová, Jaromil Jireš, Evald Schorm, Jan Schmidt, Juraj Herz, Juraj Jakubisko, Dušan Hanák nebo Elo Havetta. Lubor Dohnal sem pochopitelně patří, vždyť podle jeho scénářů vznikly v té době snímky *Kristove roky* (režie Juraj Jakubisko, 1967), *Slávnost v botanické zahradě* (Elo Havetta, 1969), *Archa bláznů aneb Vyprávění z konce života* (Ivan Balad'a, 1970) i *Petrolejové lampy* (Juraj Herz, 1971). Potom v rámci normalizace pro barrandovskou produkci oficiálně pracovat nesměl a po podpisu Charty 77 už ani neoficiálně. V roce 1978 emigroval s manželkou a dcerou přes Vídeň do západního Německa. Časem ho obecné povědomí zahrnuje mezi umělce, kteří po počátečních úspěších na svůj obor z různých důvodů rezignovali. Ale tak to v případě Lubora Dohnala vůbec není.

DESET KAPITOL

Jak už bylo řečeno, zabýval se filmovou tvorbou po celý svůj profesní život. S ní – a zároveň i s filmařovým osobním příběhem a osudem – se nyní můžeme poměrně detailně seznámit v právě vydané knize *Nedopovězeno. Scenárista Meir Lubor Dohnal*. Jedná se o obsáhlý, bezmála 400stránkový rozhovor, který s Dohnalem vedl v letech 2021–2024 filmový historik a badatel Jan Černík.

Jak uvádí v předmluvě, ambicí knihy je „přispět k poznání ve dvou oblastech. Předně v co nejkompaktnější podobě představit scenáristu a jeho dílo.“ Druhá oblast, o kterou Černíkovi jde, se týká scenáristů a scenáristiky v obecném smyslu. „Jsem přesvědčen,“ říká, „že prostřednictvím Dohnalovy kariéry můžeme lépe pochopit fungování filmového průmyslu z pohledu scenáristy.“

Knihy je rozčleněna do deseti kapitol. První se věnuje Dohnalovu mládí, osudu dítěte, které se těsně před válkou narodilo židovské matce, i jeho dospívání v poválečné době. Druhá se soustřeďuje na studium na FAMU, třetí začátkům profesionální dráhy a spolupráci zejména s režiséry Havettou a Jakubiskem. Čtvrtá je věnována okolnostem vzniku filmu *Archa bláznů*, který se začal točit po invazi v roce 1968, dokončen byl ale po zákazu až v roce 1990, pátá mapuje Dohnalův život za normalizace, kdy po dokončení snímku *Postavdom, zasaď strom* (režie Juraj Jakubisko, 1979) odešel z Barrandova.

Šestá kapitola se odehrává v emigraci, zachycuje Dohnalovy scenáristické úspěchy i neúspěchy v západním Německu i jeho práci dokumentaristy. Sedmá si podrobně všímá především dokumentární tvorby, osmá (už opět v Česku) působení v radě Státního fondu kinematografie. Další, devátá, se týká návratu na FAMU, kde Dohnal od roku 1997 působil jako externista, následně byl angažován (od roku 2000) jako vedoucí katedry scenáristiky a jmenován profesorem. Kapitola desátá přináší potom Dohnalovy teoretické úvahy o scenáristice a filmové dramaturgii.

DVĚ UKÁZKY

Předcházející stručný přehled toho, o čem kniha pojednává, může navodit

dojem, že se zde jedná o teoretickou suchařinu, ve které si mohou na své přijít zase jen zavilí teoretikové. Tak tomu ale v žádném případě není. I když je Dohnal členem minjano Staronové synagogy, a tedy člověk respektující pravidla ortodoxního judaismu, je jeho myšlení, co se filmu, filmového umění i řady dalších témat týká, samostatné a originální. Jak se občas trochu nepřesně říká, neortodoxní.

Československá nová vlna a Dohnalovo místo v ní patří nesporně k jeho významným úspěchům v oboru. A přesto v knize najdeme následující Dohnalovo hodnocení: „Zpětně si myslím, že nová vlna a zlatá šedesátá jsou spíše iluze. Pořád se k ní vztahujeme, ale kolik z těch filmů dnes stojí? Zajímavých jich bylo pár a zbytek jsou napodobeniny a pokulhávání. Buďme upřímní, které z těch filmů vás baví?“

Podobně neortodoxní je i pohled Dohnala-profesora na roli učitele: „S prvňáky pracuju rád. Ze všeho nejdřív jim řeknu, že na FAMU je nic nenaučíme. Buď už všechno umí a my jim jen pomůžeme to v sobě objevit, nebo to neumí, a nepomůže jim nic. Vycházím z toho, že ve dvaceti je člověk hotový a nemám šanci ho předělat. Nejde vychovávat z blbce génia nebo z chladného člověka umělce. Podle mě je teda člověk hotový ještě dřív, ve dvou měsících.“

Mohli bychom pokračovat, materiálu je v knize dost a dost. Otevřenost, se kterou Dohnal popisuje svůj život, práci a názory a která knize dodává v dobrém slova smyslu čtivost a poutavost, nemá

nic společného s exhibicionismem. Zejména proto, že se tady setkáváme s otevřeností intelektu a zkušenosti, spojenou s vůlí dobrat se podstaty toho, o čem je řeč. A také s vědomím, že ne všechno,

co se týká mě, musí být obecně platné.

JIRÍ DANÍČEK

Meir Lubor Dohnal. Foto Helena Fikerová.

Jan Černík: *Nedopovězeno. Scenárista Meir Lubor Dohnal*, doslov Karol Sidon. Vydalo nakladatelství Togga v roce 2025, 392 stran, měkká vazba, černobílé i barevné ilustrace v textu, v příloze filmografie a bibliografie, seznam pramenů a literatury, rejstřík. Doporučená cena 490 Kč.

Pavel Fischl

LIDÉ VE TMĚ

■ Kniha s podtitulem *Deníky z Terezína 1941–1943* představuje jedinečný soubor autentických deníkových záznamů, básní a povídek Pavla Fischla (později známého jako Gabriel Dagan), které vznikaly v protektorátní Praze a následně v terezínském ghettu. Záznamy, které autorův syn objevil až v roce 2023 v pozůstalosti svých rodičů patnáct let po otcově smrti, nabízejí hluboký vhled do pocitů, úvah o sionismu i tvůrčích procesů mladého muže čelícího kruté realitě holokaustu. Dílo tak slouží nejen jako cenné historické svědectví o životě v ghettu, ale i jako pocta nezlomné lidské naději a síle uměleckého vyjádření, které Pavla doprovázelo i v jeho pozdějším životě významného izraelského dramatika a psychoterapeuta.

Kniha navazuje na Fischlovu publikaci *Jen čtyři měsíce*, s níž tvoří pozoruhodný celek. Stejně jako ona zahrnuje ilustrace izraelského malíře a sběratele Zviho Tolkovského.

Vydalo nakladatelství P3K v Praze. 176 stran, doporučená cena: 269 Kč (v P3K 210 Kč). Více informací najdou čtenáři na: <https://p3k.cz/product/fischl/>.

Ervín Adam, Irena Jirků

VŠECHNO JE JINAK

■ Vzpomínky prof. MUDr. Ervína Adama (pův. jm. Adlersteina), M.D., Ph.D., (1922–2024) se čtou skoro jako dobrodružný román. Narodil se v židovské rodině v Račově na Podkarpatské Rusi. V letech 1944–1945 prošel několika koncentračními tábory a přežil pochod smrti. Kdyby v roce 1945 hned po osvobození neodešel z podnětu svého prozíravého strýce do Prahy, stal by se nedobrovolně sovětským občanem. Vystudoval v Praze medicínu, v nemocnici Na Bulovce se věnoval léčbě poliomyelitidy a spolu se svou ženou patřil k týmu lékařů, díky němuž byla u nás jako v první zemi na světě vymýcena dětská obrna. Přes své pracovní úspěchy byl v roce 1961 z Bulovky z kádrových důvodů propuštěn a pracoval pak v Ústavu sér a očkovacích látek. V srpnu 1968 emigroval s rodinou nejprve do Kanady a poté do USA, kde působil na lékařské fakultě Baylor University v Houstonu a podílel se na řadě výzkumných projektů. Velkou měrou přispěl mimo jiné k výzkumu role virů v patogenezi lidských nádorů.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2026 (dotisk). 298 stran, dop. cena 495 Kč (v e-shopu nakladatelství 396 Kč).

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Piotr M. Majewski

JENOM AŽ SI NEMYSLÍ, ŽE JSME KOLABORANTI

■ Kniha vychází z autorova dlouhodobého a komparativně pojatého výzkumu kolaborace v době druhé světové války. Prostřednictvím českého příkladu se polský historik Piotr M. Majewski (nar. 1972) zamýšlí nad podobou a způsobem kolaborace českých politických a hospodářských elit včetně části inteligence s nacistickými okupanty v době existence Protektorátu Čechy a Morava. Tuto komplikovanou problematiku vnímá v její složitosti, rozlišuje mezi různými formami kolaborace. Hlavní pozornost věnuje protektorátní vládě, postojům prezidenta Háchy, generála Eliáše, předsedy vlády Krejčího a samozřejmě ministra propagandy Moravce. Zamýšlí se nad rolí českých fašistů, především Vlajky, i nad obtížně historicky uchopitelnou pozicí intelektuálů i obyčejných Čechů, jejichž cílem mnohdy bylo „nějak“ přežít roky německé okupace.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2025. Z polštiny přeložila Markéta Tardy Páralová. 488 stran, dop. cena 598 Kč.

VÝSTAVA ZVIHO TOLKOVSKÉHO V TEREZÍNĚ

■ Do 31. května můžete v Terezíně (v předsálí kinosálu Malé pevnosti) zhlédnout výstavu *Básník v ghettu*, která propojuje literární svědectví přeživšího holokau-

stu Pavla Fischla s výtvarnou reflexí významného izraelského výtvarníka Zviho Tolkovského. Výstava vznikla ve spolupráci s publicistkou a překladatelkou Michaelou Rozov a Ústavem pro studium totalitních režimů. Pavel Fischl prošel za války terezínským ghettem i vyhlazovacím táborem Osvětim II-Březinka. V Terezíně se aktivně zapojil do kulturního života a psal si literární deník, jenž Tolkovského (nar. 1934) díky rodinné historii inspiroval (viz rozhovor s malířem v *Rch* 9/2025).

ULLMANNOVSKÉ SLAVNOSTI

■ Další ročník festivalu Ullmannovské slavnosti se uskuteční ve dnech 21.–26. dubna v Praze, Ústí nad Labem, Cieszyně a Českém Těšíně. Nově jej pořádá Společnost Viktora Ullmanna, která v návaznosti na dosavadní již sedmiletou tradici hodlá pokračovat v jeho organizaci s programovým těžištěm v Praze. K ní v každém ročníku přibude vždy i jedno z evropských měst, kde za svého života Viktor Ullmann působil, a součástí festivalového programu nadále zůstane i Ullmannovo rodiště, polský Cieszyn a Český Těšín, kde festival vznikl. Program festivalu naleznete na www.viktor-ullmann-festival.cz.

PŘEDNÁŠKA

O ROMSKÉM HOLOKAUSTU

■ Spolek Irene a Rafael Institut zvou na přednášku Heleny Sadílkové na téma *Věřejné připomínání romského holokaustu: mise, která stále není splněna*, která se bude konat 12. dubna v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze v Maiselově ulici 15, 3. patro, od 18.00. Vstupné je 150 Kč.

VZPOMÍNKY TOMÁŠE KULKY NA BORŠOVĚ

■ Nakladatelství Torst pořádá v úterý 28. dubna od 18 hodin v kavárně Na Boršově na Starém Městě uvedení knihy Tomáše Kulky *Z Prahy do Jeruzaléma a zpět* (viz ukázka v tomto čísle). S autorem o jeho vzpomínkách promluví Jiří Peňás.

ERRATA

■ V minulém čísle *Roš chodeš* v textu s názvem „Sny se stanou pravdou“ o historii zámku Veleslavín v Praze 6 jsme nejednotně uvedli datum úmrtí MUDr. Oskara Fischera. Odlišně bývá uváděno i v různých pramenech, ale správně je zřejmě 28. 2. 1942. Chybně jsme uvedli i čas jeho deportace do Terezína – stalo se to již v roce 1941. Za chyby se omlouváme. *red*

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

Maiselova 18, P 1, velký sál

Káva o půl čtvrté

■ V pondělí **13. dubna** uvítáme na Kávě známou divadelní a filmovou herečku a zpěvačku **Marthu Isoovou**, která v současné době působí v Dejvickém divadle a v kulturním centru La Fabrika.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Přípravil a moderuje Honza Neubauer.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

■ 13. dubna, 19.00, Maiselova synagoga (Maiselova 10, P 1): **Slavnostní koncert u příležitosti Jom ha-šoa ve ha-gvura**, Dne památky obětí šoa a hrdinství. V podání violoncellového dua Juma ve složení Judita Škodová a Marie Forestová zazní skladby Jacoba Kleina, Johanna Sebastiana Bacha, Davida Poppera, Ernesta Blocha a Joela Engela. Vstupné 250 Kč.

■ 19. dubna od 9 do 18.00: **Den otevřených synagog**. Židovské muzeum v Praze si letos připomíná 120 let od svého založení. Při této příležitosti vás srdečně zveme do Josefova na Den otevřených synagog, kdy bude celý jedinečný soubor památek pražského Židovského Města přístupný zdarma. Čeká vás také bohatý doprovodný program: hudba a tanec, nová výstava fotografa Karla Cudlína, přednáška o židovské vegetariánské kuchyni a řada tematických komentovaných prohlídek. Rodiny s dětmi se mohou těšit na interaktivní bojovku a divadelní představení. Podrobnější informace o programu najdete na stránkách muzea www.jewishmuseum.cz. Akce se koná za podpory Židovské obce v Praze.

■ 23. dubna, 18.00, Kino Ponrepo (Bartolomějská 11, P 1): **Kino Jidišland: Mir kumen on** (Polsko, 1936). Dokumentární snímek lodžského rodáka Aleksandra Forda *Mir kumen on* patří k nejcennějším vizuálním svědectvím o životě polských Židů před 2. světovou válkou. Diskusi po promítání povede Karolina Szymaniak, přední polská odbornice na jidiš. Promítá se v jidiš s anglickými a českými titulky, 63 min. Vstupné 120 Kč / snížené 100 Kč.

BURNING LOVE:

Izrael objektivem Karla Cudlína

■ Od 17. dubna do 6. září je v Klausově synagoze (U Starého hřbitova 3a, P 1) přístupná výstava s názvem **Burning Love: Izrael objektivem Karla Cudlína**. Jedná se o reprezentativní expozici předního českého dokumentárního fotografa,

KULTURNÍ POŘADY

kteřá představuje průřez třemi dekadami autorovy tvorby zaměřené na dokumentaci proměn života v Izraeli. Prostřednictvím bezmála dvou set fotografií pořízených v rozmezí let 1996–2026 nabízí neopakovatelnou příležitost projet Izraelem od Golan po Sinaj a připomenout si při tom i mnohé z přelomových momentů ze života této etnicky a kulturně rozmanité blízkovýchodní země. Autor svým pohotovým a nezaměnitelným způsobem vytváří obrazy nevšední naléhavosti a krásy plné napětí, radosti, zranitelnosti a naděje. Výstavu pořádá Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s fotografickým sdružením 400 ASA. Koná se u příležitosti prvního vydání Cudlínovy stejnojmenné fotografické publikace, do níž svým textem přispěl známý izraelský novinář a spisovatel Tsur Shezaf. Kurátorkou byla Michaela Sidenberg. Výstava je zahrnuta do muzejního okruhu, vstup samostatně: 60 Kč.

MALÝ MEHRIN

Videňská 14, Brno

■ Výběr z dubnových pořadů (celý program naleznete na www.malymehrin.cz). Není-li uvedeno jinak, začíná program v 18.00 a vstupné je dobrovolné.

■ 7. dubna: **Umělá inteligence a paměť holocaustu**. Jak se AI dotýká studia historie a etiky? Mohou stroje pomoci uchovat paměť na tragické události, jako byl holocaust, nebo hrozí, že historii zkeslí? Pozvání k debatě přijali filozof a etik Štefan Oreško (Slovenská akademie věd) a historička Taňa Klementová.

■ 13. dubna: **Andrew Keen v Brně**. Jméno Andrewa Keena z izraelské Haify spojuje dvě aktivity – Memorial Scrolls Trust v Londýně a propagace malých izraelských firem ve světě. A. Keen představí současnou činnost obou organizací.

■ 29. dubna: **Příběhy lidskosti**. Večer představí příběhy zachránců a záchráněných, přičemž pozornost bude věnována zejména moravskému prostoru. Celosvětově bylo titulem Spravedlivý mezi národy vyznamenáno více než 28 tisíc osob. Prezentovaný projekt si klade za cíl systematicky zmapovat osud více než 120 záchráněných, jejich rodiny a především samotné záchránce, a to na základě archivního výzkumu v českých i zahraničních pramenech. PhDr. Martin Hemelík

uvede také méně známé příběhy, které rozšiřují naše poznání konkrétních projevů občanské odvahy, solidarity a morální odpovědnosti v období nacistické perzekuce.

■ Výstava: **Otte Wallish: Ze Znojma do Tel Avivu**. Letos uplyne přesně 120 let od narození muže, který toto přání naplnil díky svému grafickému dílu. Otte Wallish (1906–1977) nedal tvář jen prohlášení izraelské nezávislosti, prvním izraelským známám a mincím, ale také po několik desetiletí spoluutvářel vizuální identitu celého nového Státu Izrael.

Výstava připravená Evou Janáčovou představí Wallishovu výtvarnou tvorbu od raných kreseb přes ikonické plakáty až po jeho návrhy pro izraelské firmy jako Osem či Tnuva. Koná se pod záštitou Velvyslanectví Státu Izrael, města Znojma a Jihomoravského kraje. Potrvá do 31. srpna 2026.

BRNĚNSKÝ ŠTETL

■ Kulturní centrum Štetl v Brně pořádá v dubnu například následující pořady (celý program naleznete na www.stetl.cz):

■ 12. dubna, 10.00–14.00: **Komentovaná prohlídka židovského hřbitova v Brně-Židenicích**.

■ 14. dubna, 14.00–16.00, Moravské náměstí před Místodržitelským palácem: **Jom ha-šoa – veřejné čtení jmen obětí holocaustu**. Přijďte se zapojit do maratónu veřejného čtení jmen obětí, které proběhne zároveň na mnoha dalších místech ČR. Každý, kdo přijde, obdrží seznam několika jmen se stručnými osobními údaji. Jména pak může dle svého uvážení přečíst, vyslovit je nahlas a vrátit tak zapomenuté oběti lidské nenávisti, násilí a bezpráví do našeho povědomí i společné historie. Akci pořádá Židovská obec Brno.

■ 25. dubna od 10.00: **Velká synagoga – komentovaná prohlídka archeologického naleziště**. Na rohu ulic Spálená a Přízova se díky archeologickému průzkumu po desetiletích ticha znovu otevírá příběh brněnské Velké synagogy. Komentovaná prohlídka nabídne pohled na dochované relikty, přiblíží stavební vývoj synagogy i okolnosti jejího zničení a zasadí místo do širšího kontextu urbanistických proměn města. Setkání s badatelem Michalem Doleželem umožní nahlédnout do slova i symbolicky pod povrch místa, které bylo kdysi centrem duchovního a společenského života brněnské židovské komunity (vstupné 100 Kč).

KULTUROU PROTI ANTISEMITISMU

■ V neděli 19. dubna pořádá Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ ČR) pod záštitou předsedy Senátu PČR Miloše Vystrčila a primátora hl. m. Prahy Bohuslava Svobody 23. ročník projektu, jehož cílem je odmítnout všechny formy antisemitismu a vyjádřit podporu Státu Izrael v jeho obraně proti barbarickým útokům.

Setkání se zúčastní významné osobnosti politického a kulturního života a jako zvláštní hosté dívka, která přežila útok 7. října 2023, a arabský pastor z Nazaretu.

Jestliže si také myslíte, že antisemitismus je nákaza, která znovu ohrožuje civilizaci, přijďte a připojte se tak k těm, jimž to není jedno. Začátek je ve 14 hodin na náměstí Franze Kafky, program pokračuje setkáním s hosty od 15 hodin ve Valdešské zahradě. FB: www.facebook.com/vsichnijsmelidi.

KONCERT TRIA SHALOSH

■ Oblíbené izraelské jazzové trio Shalosh (piano, kontrabas, bicí) vystupuje v Česku pravidelně; v jeho hudbě se prolínají vlivy rocku, popu, taneční hudby i tradičních žánrů Blízkého východu či severní Afriky. V historickém sále pražské Novoměstské radnice představení 15. dubna i skladby z chystaného, již šestého studiového alba. Vstupenky na www.jmw.cz.

VÝZVA

■ Technická správa Nového židovského hřbitova v Praze 3, v Izraelské ulici, se obrací s prosbou o pomoc při hledání kontaktů na osoby s příbuzenskými či jinými vazbami na zde pohřbené Morize a Eleonore Sachs (hřbová místa 020-001-006,7). Zároveň bychom rádi požádali všechny návštěvníky, kteří se sami starají o náhrobky a hřbová místa, případně tuto péči zajišťují prostřednictvím třetích osob, aby nás kontaktovali. Cílem je evidence těchto aktivit v rámci správy a údržby celého hřbitovního areálu. Jsme vám samozřejmě k dispozici i pro jakékoli dotazy či připomínky související se správou hřbitova. Kontakt: sbh.sekretariat@matana.cz, tel. č.: 603 305 711. Děkuje me.

Hrobka Morize a Eleonore Sachs, NŽH, 2026.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

HLEDÁME PRONÁJEM

■ Sociální oddělení ŽOP pomáhá hledat za komerční cenu pronájem bytu mamince se dvěma dětmi (školkový a školní věk), která se vrátila z Ukrajiny do ČR. Máte-li byt k pronájmu, prosíme, ozvěte se na adresu nemcova@kehilaprag.cz.

CHARITATIVNÍ BAZAR V JÁCHYMCE

■ Doprodej chanukového charitativního bazaru potrvá od 13. dubna zhruba dva týdny. Otevřeno bude po–čt, 11–17 hodin.

LOUTKÁŘI V ČÁSLAVI

■ S jarem ožívá nejen příroda, ale i hanáčí loutkáři z Loutkového divadla Starost. A tak už jeden z prvních krásných jarních dnů, totiž 7. březen, vylákal Modcheho a jeho ženu Rézi do synagogy v Čáslavi, kde v nádherném prostředí opravené synagogy předvedli svůj kousek *Modche & Rézi zas a znova*. *ič*

ROZHOVORY V MAISELOVĚ SYNAGOZE

■ Centrum paměti a dialogu Bubny pořádá v rámci setkání Limmud program pro veřejnost. Koná se v pražské Maiselově synagoze ve dnech 7. a 10. května.

■ Ve čtvrtek 7. května od 19.30: S autorkou knihy *Šílená žena na rabinově půdě. Jak je to s ženami v Talmudu* (vychází na podzim v nakladatelství P3K) Gilou Fine bude hovořit Jan Fingerland, komentátor Českého rozhlasu Plus a autor knihy *Hebrejky. Ženy v Talmudu* jsou obecně okrajové a téměř vždy anonymní – vystupují jako dcery, sestry či manželky významných rabinů. Kniha *Šílená žena na rabinově půdě* zkoumá příběhy výjimek, z nichž každá zdnalivě ztělesňuje antifeministický archetyp. Pečlivé čtení však v každém případě odhaluje, že příběh

skrývá mnohem víc, než se na první pohled zdá: hrdinky jsou složitější a rabíni zastávali překvapivě – téměř protofeministické – názory na manželství, sex či porod i na to, co znamená ženská zkušenost. Tím, že Talmud tyto archetypy předkládá, sděluje hlubší morální poučení o tom, jak číst postavy v textu – a nakonec i jak vnímat lidi v našich vlastních životech.

■ V neděli 10. května od 19.30: Rozhovor Jana Fingerlanda s filozofem Moshem Halbertalem na téma *Život s jinakostí: O lásce k pravdě a míru*. Pravda, mír a do jisté míry i spravedlnost a smíření existují ve stavu morálního a sociálního napětí. Tato diskuse zkoumá talmudský pohled na vztah mezi pravdou a mírem a ukazuje, jak závazek k míru může pomoci překonat rozdělovací a sektářské impulzy zakořeněné ve fanatismu „pravdy“.

ŽHÁŘSKÝ ÚTOK V PARDUBICÍCH

V pátek 20. března zapálili žháři objekt firmy LPP Holding v průmyslovém areálu v Pardubicích. K činu se přihlásila skupina Earthquake Faction, která se prezentuje jako obhájce Palestinců, s úmyslem útočit na výrobu zraní pro Izrael. LPP Holding před několika lety oznámil, že chce v Pardubicích společně s izraelskou firmou Elbit Systems vyrábět a vyvíjet drony. Spolupráce ale podle společnosti LPP Holding nikdy nezačala. Firma však patří k dodavatelům dronů na Ukrajinu. Oheň vzplál v noci a nikdo nebyl zraněn.

Do uzávěrky *Rch* byli zadrženi čtyři pachatelé (v ČR a na Slovensku), mladí lidé, z nichž jeden, americko-egyptský občan a propalestinský aktivista Youssef Moursi, je studentem Fakulty humanitních studií UK v Praze. Vrchní státní zastupitelství (VSZ) v Praze zveřejnilo, že „proti zadrženým osobám bylo policejním orgánem Národní centrály proti terorismu, extremismu a kybernetické kriminalitě zahájeno trestní stíhání pro trestný čin teroristického útoku a trestný čin účasti na teroristické skupině. Na obviněné osoby na území České republiky byl dnešního dne (tj. 24. března) státním zastupcem VSZ v Praze podán návrh na vzetí do vazby.“

Hájit Moursiho, obviněného stejně jako další dvě pachatelky (českou dívku a ženu s americkým pasem) z teroristického útoku, jenž způsobil škodu ve výši stamilionů, bude zřejmě P. Čížinský, opoziční zastupitel Prahy 1. K tématu se vrátíme.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našej členke, ktorá v mesiaci **apríl** slávi sviatok svojich narodenín: pani Eva Šťastná, nar. 8.4. – 77 rokov. Úprimne jej prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **apríl** slávia sviatok svojich narodenín: pani Tamara Archlebová – 75 rokov; pani Edita Breinerová – 89 rokov; pani Danica Brendzová – 72 rokov; pani Ing. Soňa Czikková – 74 rokov; pán Vilém Färber – 78 rokov; pán Ondrej Foltyán – 79 rokov; pán Boris Grauner – 75 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 88 rokov; Peter Herzfeld – 74 rokov; pán Gustáv Herzka – 74 rokov; Ing. Vladimír Hora – 76 rokov; pán Pavel Kaiser – 87 rokov; pani Ing. Edita Kolesárová – 87 rokov; pán Pavel Kovár – 79 rokov; pán Ján Kozák – 71 rokov; pani Amira Lageřová – 77 rokov; pán Ing. Roman Lazar – 78 rokov; pani Mgr. Anna Mandeliková – 84 rokov; pani PhDr. Katarína Mešková – 70 rokov; pán Pavel Nágel – 76 rokov; pani Magda Obertová – 73 rokov; pán Ben Pascoe – 55 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 93 rokov; pani Eva Rajeková – 93 rokov; pani Eva Redlichová – 88 rokov, a pani Ing. Zuzana Wernerořová – 76 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtia

S hlbokým smútkom oznamujeme, že vo veku 101 rokov zomrel pán Otto Šimko a vo veku 90 rokov pán Juraj Bock. Nech je ich duša zviazaná do zväzku večného života.

Zichronam livracha.

ŽO BRNO

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Tereza Nepevná, nar. 5.4. – 32 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 78 let; pan Jizchak Valenta, nar. 9.4. – 73 let; pani Zoša Vyorálová, nar. 9.4. – 76 let; pan Gilad Gabriel Boel, nar. 20.4. – 53 let; pan Jiří Süs, nar. 21.4. – 70 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 86 let; slečna Dvora Blau, nar. 23.4. – 19 let; pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 77 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4. – 88 let, a pan David Klaus, nar. 29.4. – 49 let. Oslavencům přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO DĚČÍN**

V **dubnu** oslavili narodeniny: pani Eva Kudrnová, pani Mgr. Eva Poliřenská, pani Rivka Šimonová a pan PhDr. Jiří Švestka. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **apríl** oslaví narodeniny: pani Eva Balážová – 89 rokov; pán Jozef Berger – 71 rokov; pani Ing. Anna Burgerová – 75 rokov; pani MUDr. Edita Domanská – 75 rokov; pán Ing. Richard Duda, MBA – 59 rokov; pani MUDr. Viera Galková – 68 rokov; pani PaedDr. Marta Gyöřiová – 79 rokov; pani Eva Klementová – 69 rokov; pani PhDr. Alica Kubovská, CSc. – 70 rokov; pán Ján Lipták – 71 rokov; pani MUDr. Eva Starková – 77 rokov; pán Ervin Szasz – 79 rokov, a pán Ing. Oskár Winkler – 85 rokov. Prajeme im veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Jaroslava H. Maxová, nar. 6.4. – 69 let; rabin David Maxa, nar. 8.4. – 36 let; Rafael H. Maxa, nar. 14.4. – 7 let, a pan Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 91 let. Přejeme jim pevné zdraví a mnoho spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví narodeniny: slečna Klára Cvrkálová, nar. 11.4. – 23 let; pani Mgr. Barbora Kalendová, nar. 29.4. – 33 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 49 let; slečna Josefína Klimeřová, nar. 27.4. –

21 let; pani MUDr. Kateřina Klimeřová, nar. 23.4. – 55 let; pani Helena Vořtrá, nar. 30.4. – 71 let, a Oscar Rowe, nar. 17.4. – 13 let. Přejeme jim pevné zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **dubnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan David Hájek – 26 let, pani Eva Kokořková – 68 let, pan Pavel Schwarz – 87 let, pan Jan Šimandl – 35 let, a pan Roman Štix – 62 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan Tomáš Beck, nar. 17.4. – 78 let; pani Zuzana Biřický, nar. 24.4. – 78 let; pani Maya Breus, nar. 9.4. – 88 let; pani Eva Feiglová, nar. 28.4. – 80 let; pani Libuše Flekalová, nar. 9.4. – 83 let; pan Zdeněk Foltyán, nar. 12.4. – 75 let; pani Marija Goldbergerová, nar. 9.4. – 78 let; pan Alexander Grünfeld, nar. 8.4. – 75 let; pani Hana Havrářková, nar. 15.4. – 80 let; pani Eva Krabcová, nar. 12.4. – 88 let; pani Irena Laubeová, nar. 5.4. – 88 let; pan Michal Němec, nar. 28.4. – 83 let; pan Alfred Popper, nar. 12.4. – 94 let; pani Marcela Potyřová, nar. 13.4. – 80 let; pani Věra Semerádová, nar. 29.4. – 75 let; pan Jiří Wehle, nar. 10.4. – 79 let, a pani Irina Zlochová, nar. 6.4. – 85 let. Všem přejeme pevné zdraví a životní spokojenost do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V **apríli** oslaví svoje narodeniny: pani Mária Bolingerová – 74 rokov; pán MUDr. Miroslav Deutsch – 73 rokov; pán Juraj Guttman – 75 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková – 84 rokov; pani Tatiana Sekulová – 74 rokov; pani Alžbeta Siváková – 75 rokov; pán Ing. Peter Šiovič – 68 rokov. Oslávencom prajeme pevné zdravie a veľa životného optimizmu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 48 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 83 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 73 let, a pan Samuel Appel, nar. 11.4. – 24 let. Přejeme jim vše dobré, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

SYNAGOGY, ŠKOLY, SANITKY

Současná americko-izraelská válka proti iránskému režimu vyvolala řadu islamistických útoků na židovské objekty v západní Evropě, Spojených státech amerických a v Kanadě. Březnová bilance je tristní: exploze, která poničila židovskou školu v Amsterdamu; žhářský útok na synagogu v Rotterdamu a výbuch před synagogou v belgickém Liege; střelba na tři synagogy v Torontu, přičemž dva útoky se odehrály o svátcích – na šabat a o Purimu; útok na Temple Israel, největší reformní synagogu v USA na severozápadním předměstí Detroitu; útok na vozy, projíždějící ortodoxní čtvrtí v Antverpách; žhářský útok v severním Londýně, při němž byly zničeny čtyři sanitní vozy záchranné lékařské služby Hatzala. K útokům docházelo v noci nebo nad ránem, takže ač je škoda na budovách či vozech značná, nebyl nikdo zabit; mezi útočníky byli i mladiství (v Rotterdamu). Židovské organizace se snaží chránit své objekty zvýšenou ostrahou, najímají si i profesionální ozbrojené ochranky.

David Rich, britský odborník na extremismus, upozorňuje, že velká část moderního islamistického terorismu je ve skutečnosti Islámským státem inspirována, nikoli přímo řízena jeho aktéry. Pachatelé jsou lidé, kteří se hlásí k této ideologii, sledují materiály na internetu a postupně se propracovávají k akci. Rich uvedl, že totéž platí pro většinu terorismu krajní pravice i krajní levice. V obou případech se jedná o osamělé útočníky včetně „některých velmi mladých lidí“, kteří jsou součástí širšího extremistického on-line prostředí.

DRON V ODĚSE

Útok ruského dronu v polovině března zasáhl a poničil budovu, v níž sídlí kancelář organizace Tikva, nacházející se na proti Velké chórové synagoze v ukrajinském městě Oděsa. Atak způsobil značné škody na synagoze i židovském komunitním centru, zničil zásoby nezbytné humanitární pomoci pro sociálně slabší a zranil člena ostrahy. Synagoga slouží jako ústřední bod náboženského života, sociální podpory a vzdělávání v Oděse. V přístavním městě žije podle organizace Tikva odhadem 40 000 až 45 000 Židů. Organizace také podporuje přes 1000 uprchlíků, kteří se po ruské agresi přestěhovali do Bukurešti.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Georg Kolbe: Fontána s tanečnicí z roku 1922.

MÍSTO SOROSE ZELENSKYJ

Maďarský premiér Viktor Orbán rozněčívá před dubnovými volbami nenávisť vůči Ukrajině a jejímu prezidentovi. Na jednom z předvolebních plakátů dokonce okopíroval kampaň z roku 2018, v níž byl hlavním nepřítelem finančník židovského původu George Soros. Nyní se v Maďarsku objevily tyto billboardy znovu, ovšem obměněné. „Nenechte Zelenského, aby se smál jako poslední,“ píše se na plakátech s fotografií ukrajinského prezidenta.

ZMIZELÍ ŽIDÉ V ARGENTINĚ

Letos si Argentina připomíná 50. výročí převratu z roku 1976, kdy se moci chopila vojenská junta. Mluví se i o méně známém aspektu státního teroru z let 1976–1983: nepřiměřeně vysokém podílu Židů mezi zmizelými osobami. Odhady naznačují, že během šestileté „špinavé války“, kdy podle mnoha zdrojů zmizelo 30 000 lidí (skutečných či domnělých

politických odpůrců), bylo vojenskou juntou uneseno, mučeno a zavražděno až 1900 Židů. Židé tvořili 5 procent až 8 procent z celkového počtu, přičemž tehdy představovali méně než 1 procento argentinské populace.

FONTÁNA S TANEČNICÍ

Po dlouhém soudním sporu se fontána s tanečnicí, kterou během druhé světové války odcizili nacisté, vrátila dědicům židovského podnikatele Heinricha Stahla. Bronzová tančící dívka s podstavcem z mramoru patří k nejvýznamnějším dílům německého tvůrce Georga Kolbeho a její hodnota se odhaduje na 1,1 milionu liber. Téměř 50 let byla vystavena v zahradě berlínského Muzea Georga Kolbeho. H. Stahl, pojišťovací manažer, sběratel umění a předseda berlínské židovské obce, si ji objednal v roce 1922 pro svou vilu v Dahlemlu. V roce 1941 byl donucen prodat dům i sochu pod cenou, pak byl deportován do ghetta Terezín, které nepřežil. Jeho žena přežila a v roce 1950 emigrovala do USA.

VÝSTAVA V POSTUPIMI

Do 7. června je v postupimské galerii Barberini k vidění výstava nazvaná *Avant-garde: Max Liebermann a impresionismus v Německu*. Prostřednictvím více než 110 děl z šedesáti mezinárodních sbírek představuje vývoj impresionismu v Německu. Ústřední postavou expozice je Liebermann, židovský malíř, sběratel a předseda Berlínské secese. Kromě jeho obrazů lze zhlédnout i řadu dalších prací od známých i méně známých německých modernistů. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 3. 2026.

Cena 50 Kč (2,20 €)